



Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Kapalı /ɛ/

Özgür AY*

Hakan YÖYEN**

Özet

Batıda Rumeli'den doğuda Irak topraklarına kadar çok geniş bir coğrafyada konuşulan Türkiye Türkçesi ağızları, Türk dilinin birçok arkaik özelliğini koruması ve yaşatması bakımından son derece önemlidir. Bu bağlamda ağızlar, âdeta Türk dilinin geçmişine açılan bir kapı niteliğindedir ve Türk dili üzerine yapılan neredeyse her çalışmada başvurulması gereken eşsiz bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarında yaşatılan arkaik özelliklerden biri de Orhun Türkçesinin çözülme aşamasından itibaren varlığı her zaman tartışma konusu olan kapalı /ɛ/'dir. Kapalı /ɛ/'nin bugüne kadar yazılan bazı metinler dışında özel bir işaretle gösterilmemesi; *yer*, *el* gibi bazı sözcüklerin Köktürk harfli metinlerde bazen /i/ bazense /e/'li yazılması araştırmacıları yeni bir sesin olduğunu düşünmeye itmiş ve günümüze kadar devam eden bir tartışmayı doğurmuştur. Bu çalışmada, Karahan'ın editörlüğünü yaptığı, *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık* adlı eserde bir ses bilgisi ölçütü olarak ilk sırada verilen kapalı /ɛ/'nin, Doğu Anadolu Bölgesi ağızlarındaki durumu incelenmiştir. Çalışmanın verileri yayımlanmış eserler, yüksek lisans ve doktora tezlerindeki metinlerden alınmıştır. Metinlerdeki kapalı /ɛ/ bulunduran kelimeler cümleleri ile birlikte fişlenmiş ve bunlar tasnif edilerek incelenmiştir. Ayrıca, kapalı /ɛ/'nin Doğu Anadolu Bölgesi ağızlarındaki dağılımı haritalarla gösterilmiştir. Bu sayede çalışmanın,

* Doç. Dr., Uşak Üniversitesi, ROR ID <https://ror.org/05es91y67> drozguray@gmail.com,
 <https://orcid.org/0000-0002-5630-4033>

** Arş. Gör., Uşak Üniversitesi, ROR ID <https://ror.org/05es91y67> hakan.yoyen@usak.edu.tr,
 <https://orcid.org/0000-0002-4855-6898>



hazırlanacak olan *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası* çalışmalarına da katkıda bulunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi ağızları, Doğu Anadolu Bölgesi ağızları, kapalı /ɛ/

The Closed /ɛ/ in the Dialects of Eastern Anatolia Region

Abstract

Dialects of Turkish spoken in a wide geography from Rumelia in the west to Iraq in the east, is extremely important in terms of preserving and keeping many archaic features of the Turkish language alive. In this context, dialects are like a door opening to the past of the Turkish language and it appears as a unique source that should be consulted in almost every study on the Turkish language. One of the archaic features preserved in Turkish dialects is the closed /ɛ/, the existence of which has always been a matter of debate since the decipherment of Orkhon Turkish. The closed /ɛ/ is not shown with a special sign except in some texts written to date. However some words such as *yer* and *el* are sometimes written with /i/ and sometimes with /e/ in Köktürk texts has led researchers to think that there is a new vowel and has given rise to a debate that continues until today. In this study, the situation of the closed /ɛ/, which is given as a phonetic criterion in the first place in the work called *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık* [Dialect Atlas Guidebook-Preparation for Türkiye Turkish Dialect Atlas] edited by Karahan, in the dialects of the Eastern Anatolian Region was examined. A new compilation was not made for the study; already published works and texts from master's and doctoral theses were used. The words containing the closed /ɛ/ in the texts were tagged along with their sentences and they were classified and examined. Additionally, the distribution of the closed /ɛ/ sound in the Eastern Anatolian Region Dialects is shown with maps. In this way, it is expected that the study will contribute to the *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası* [Dialect Atlas of Türkiye Turkish] studies to be prepared.

Keywords: Türkiye Turkish dialects, Eastern Anatolia Region dialects, closed /ɛ/

Türkiye Türkçesi ağızları, Rumeli'den Irak'a kadar geniş bir coğrafyada konuşulmaktadır. Bu ağızlar üzerine yapılan çalışmalar 19. yüzyıl ortalarına kadar uzanır. İlk araştırmalar, birkaç istisna dışında, genellikle yabancı araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiştir. 1940'a kadar yabancı araştırmacıların öncülük ettiği bu alanda, 1940'ta Buluç'un çalışmalarıyla yerli araştırmacılar dönemi başlamıştır. Bu nedenle, Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan araştırmaları 1940 öncesi yabancı araştırmacılar dönemi ve 1940 sonrası yerli



araştırmacılar dönemi olarak ikiye ayırmak mümkündür (Korkmaz, 1976, s. 143-145).

Türkiye Türkçesi ağızlarının tasnifi meselesi de araştırmacıların sıklıkla üzerinde durdukları bir konudur. Bilimsel anlamda Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan ilk çalışma Maksimov'a, Türkiye Türkçesi ağızlarının ilk tasnifi ise Künos'a aittir (Karahana, 2022, s. 26). Künos'tan sonra Caferoğlu, Banguoğlu, Hayashi ve Karahana gibi araştırmacılar genel; Nemeth, Hazai, Korkmaz, Hayashi, Ercilasun gibi araştırmacılar da bölgesel tasnifler yapmışlardır. Ayrıca belli bir il veya ilçe ağzının tasnifini yapanlar da vardır (ayrıntılar için bk. Buran, 2011, s. 42).

Buran; Türkiye Türkçesi ağızlarının il, ilçe ve bölge tasniflerini bir yana bırakıp şimdiye kadar yapılan bütün genel tasnif çalışmalarını özetlemiş, tasniflerde esas alınan özellikleri karşılaştırmalı bir şekilde ele almış ve değerlendirmelerde bulunmuştur (2011, s. 41-54).

Türkiye Türkçesi ağızları, ses, şekil ve söz varlığı açısından standart Türkçeden farklılık gösteren zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Bu ağızlar, Türk dilinin arkaik özelliklerini koruması bakımından büyük önem taşır ve dilin geçmişine ışık tutan eşsiz bir kaynak niteliğindedir. Bu arkaik özelliklerden biri de Orhun Yazıtlarından bu yana varlığı tartışılan kapalı /è/ dir.

Kapalı /è/, Türk dilinin tarihsel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Eski Türkçe döneminde ünlü uyumu ve ünlü sisteminin gelişimi, bu sesin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yenisey Yazıtları, Orhun Yazıtları ve Uygur metinlerinde kapalı /è/'nin öncülleri olabilecek seslerin izleri dil bilimciler tarafından tartışılmıştır (Emre, 1946, s. 487-497; Arat, 1953, s. 306-313; Thomsen 1957, s. 150-153; Yılmaz, 1991, s. 151-165; Yavuz, 1991, s. 271-306; Kocaoğlu, 2003, s. 266-281; Akar, 2023, s. 1-14). Kapalı /è/'nin tarihî ve çağdaş Türk lehçe ve ağızlarındaki kullanımlarına ilişkin pek çok çalışma bulunmaktadır (Duman, 1999, s. 65-103; Kocaoğlu, 2004, s. 57-66; Erdem ve Gül, 2006, s. 111-148; Yücel, 2006, s. 2009-2017; Semedli, 2008, s. 522-532; Argunşah, 2010, s. 47-60; Ertekinoğlu, 2015, s. 45-51; Durgun, 2022, s. 487-497). Tekrara düşmemek için bu çalışmaların zikredilmesi ile yetinilmiştir.

Kapalı /e/ sesi, zaman içerisinde farklı Türk lehçelerinde farklı şekillerde evrilmiş ve bazı lehçelerde korunurken bazılarında kaybolmuştur. Türkiye Türkçesi ağızlarında, özellikle Doğu Anadolu bölgesinde, bu sesin korunmuş olması, tarihsel dil bilim açısından önemli bir veri sunmaktadır. Buran, Hayashi'nin (1990) kapalı /è/'yi Türkiye Türkçesi ağızlarını tasnif ederken bir ses bilgisi özelliği olarak kabul ettiğini göstermiştir (2011, s. 50).

Karahana'nın (2014) Anadolu ağızlarını sınıflandırmak için kullandığı 14 ses bilgisi ölçütü içinde kapalı /è/ yer almazken editörlüğünü yaptığı, *Ağız Atlası*



Kılavuz Kitabı Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık adlı eserde ağız atlasında kullanılabilecek ses bilgisi ölçütleri içinde ilk sırada kapalı /è/’ye yer verilmektedir (2018, s. 108). Yine Türk Dil Kurumu bünyesinde yürütülmekte olan *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası Projesi* kapsamında Karahan ve Ay tarafından hazırlanan *Türkiye Türkçesi Ağızları Sınıflandırma Ölçeği*’nde “Türkçe kelimelerde ilk hecede /e/, /i/ ve kapalı /è/ ünlüleri”nin kullanımı ilk ölçüt olarak yer almaktadır (2022, s. 1).

Amaç

Kapalı /è/, özellikle Doğu Anadolu ağızlarında yaygın olarak kullanılan ve dil bilimsel açıdan önem taşıyan bir ünlüdür. Ancak Kapalı /è/’nin ağızlardaki kullanımını sayısal verilerle gösteren bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Türkiye Türkçesi ağızları ile ilgili yapılan çalışmalarda, kapalı /è/ için “sıklıkla kullanılmaktadır”, “yaygın bulunmaktadır”, “ısrarla korunmaktadır” vb. ifadelerle karşılaşılmaktadır (Ercilasun, 2002, s. 51, 52; Buran, 1997, s. 22; Sağır, 1995, s. 20). Bu çalışma Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illeri ağızlarını içine alan Doğu Anadolu ağızlarında kapalı /è/’nin kullanım sıklığını, coğrafi dağılımını ve dil bilimsel özelliklerini sayısal verilerle, grafiklerle ve haritalarla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada, bu sesin özellikle *et-*, *git-*, *ver-* fiilleri ile *beş*, *gece* ve *yer* isimlerindeki kullanımı analiz edilecek; sesin ağızlardaki işlevsel rolü ve standart Türkçe ile olan ilişkisi değerlendirilecektir. Kapalı /è/’nin söz konusu ağızlardaki durumunun tespiti, *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası Projesi* çalışmalarına da katkı sağlayacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada, betimsel ve nicel dil bilim yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma için yeni bir derleme yapılmamış; araştırma bölgesinden daha önce derlenmiş ağız metinleri taranmıştır. Hakkâri ili metin olmadığından, Ağrı ili ise yalnızca bir makalede ele alındığından çalışmaya dâhil edilmemiştir. Taranan metinlerde, kapalı /è/ ile kullanıldığı bilinen *et*, *git*-, *ver*-, fiilleri ile *beş*, *gece* ve *yer* isimleri örneklem olarak seçilmiştir. Kullanım sıklığını belirlemek amacıyla, seçilen bu kelimelerin hem kapalı /è/’li hem de kapalı /è/ dışındaki diğer ünlüleri de barındıran tüm kullanımları fişlenmiştir. Seçilen kelimelerin diğer ünlülerle kullanımları tablolarda ayrı ayrı gösterilmemiş; *bxş*, *yxı*; *gxt*- örneklerinde olduğu gibi x ile belirtilmiştir. Fişlenen 30.717 örnek, bilgisayarda Excel programı yardımıyla tasnif edilmiştir. Tespit edilen örnekler tasnif sırasında “kapalı /è/’li kullanımlar” ve “diğerleri” olarak ele alınmıştır. Veriler, istatistiksel analizlerle değerlendirilmiş ve kapalı /è/’nin kullanım sıklığı ve dağılımı ortaya konulmuştur.



Çalışmada, 12 ile ait toplam 2939 sayfa metin taranmıştır. İnceleme bölümünde iller, kapalı /è/’yi en çok barındırandan en az barındırana doğru sıralanarak elde edilen sayısal veriler; grafikler ve haritalarla ortaya konmuştur. Haritalarda tarama yapılmayan ilçeler kırmızı ile boyanmış; kapalı /è/’nin kullanımı yaygın olan ilçeler ise yeşil nokta ile işaretlenmiştir.

Varsayım

Bu çalışmanın temel varsayımı, Doğu Anadolu ağızlarında kapalı /è/’nin yaygın bir şekilde kullanıldığı ve bu sesin özellikle belirli kelimelerde (örneğin *et-*, *git-*, *ver-* fiilleri ile *beş*, *gece* ve *yer* isimlerinde) standart Türkçeden farklı bir ses yapısına sahip olduğudur. Ayrıca, kapalı /è/’nin bu ağızlarda tarihsel ve dilsel süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığı ve korunduğu varsayılmaktadır.

Bu çalışmadaki değerlendirmeler, tamamı alanın uzmanları tarafından bilimsel olarak hazırlanmış çeviri yazılı derleme metinlerine dayanmaktadır. Dolayısıyla çalışmadan elde edilen sonuçlar, taranan metinlerin ne kadar sağlıklı olduğu ile doğrudan ilişkilidir. Çalışma yapılırken derleme metinlerinde kapalı /è/’nin sağlıklı bir şekilde tespit edildiği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı, Doğu Anadolu Bölgesi’ne ait Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illerindeki ağızlarla sınırlıdır. Bu 12 il üzerine yapılan tüm derlemelerin fişlenmesi, bu çalışmanın sınırını aşacağından her il için belirli metinler taranmış ve fişleme yapılmıştır. Çalışmada, daha önce derlenmiş metinler kullanıldığı için, bu metinlerin kapsamı ve derleme yöntemleri çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Ayrıca, incelenen örnekler sadece *ver-*, *git-*, *ver-* fiilleri ile *beş*, *gece* ve *yer* isimleriyle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle, kapalı /è/’nin diğer kelimelerdeki kullanımları, bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

İnceleme

Araştırma bölgesine ait metinlerden incelenecek 6 kelime için seçilen 30.717 örneğin 4.767’si isim, 25.950’si fiildir. Tespit edilen örneklerde çoğunlukla kelimelerin kapalı /è/’li kullanımlarına rastlanmıştır. 30.717 örneğin 17.523’ü kapalı /è/’li, 13.194’ü ise diğer ünlülerle kullanılan şekilleridir. Bu verilere bakılarak Doğu Anadolu ağızlarında kapalı /è/’li kullanımın yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Ancak iller bazında veriler farklılık göstermektedir. İllerin ve ilçelerin kapalı /è/ kullanımı ile ilgili verileri şu şekildedir:



1. Erzurum İline Ait Veriler

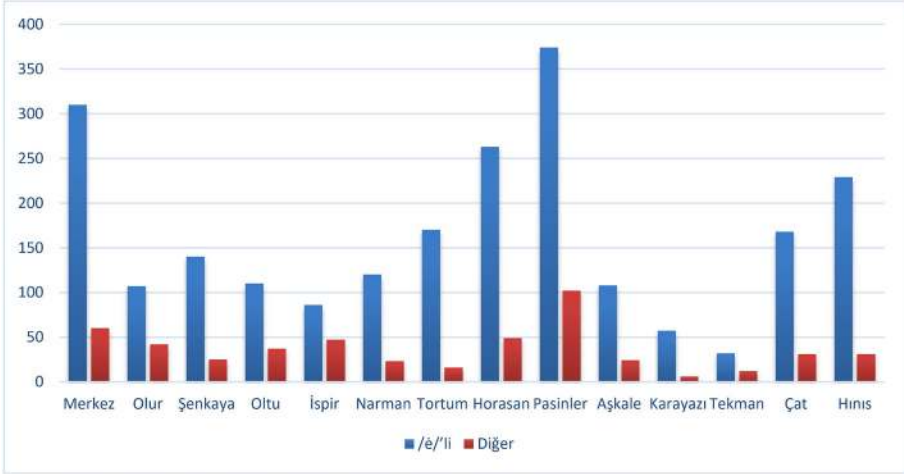
Erzurum iline ait veriler, bu alanda başlıca referans kaynağı olarak gösterilen Gemalmaz'ın çalışmasında (1995), Erzurum Merkez ilçeden 9, Olur'dan 9, Şenkaya'dan 8, Oltu'dan 4, İspir'den 4, Narman'dan 4, Tortum'dan 9, Horasan'dan 8, Pasinler'den 12, Aşkale'den 6, Karayazı'dan 2, Tekman'dan 1, Çat'dan 7 ve Hınıs'tan 10 derleme metni bulunmakta; Pazaryolu, Uzundere, Ilıca, Köprüköy ve Karaçoban ilçelerinden ise herhangi bir metin bulunmamaktadır. Gemalmaz (1995) çalışmasında kapalı /è/ için “e” ve çok kapalı /e/ için “e” işaretlerini kullanmıştır. Gemalmaz'ın iki farklı şekilde gösterdiği bu kapalı /è/'ler, bu çalışmada kapalı /è/'nin Erzurum ağızındaki kullanımları olarak kabul edilmiştir. Erzurum ağızlarından derlenmiş metinlerde geçen *beş*, *gece*, *yer*, *ver-*, *git-* ve *ver-* kelimelerinin kapalı /è/ ile ve diğer ünlülerle gösterilmiş tüm örnekleri tek tek fişlenerek analiz edilmiştir:

Tablo 1: Erzurum Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

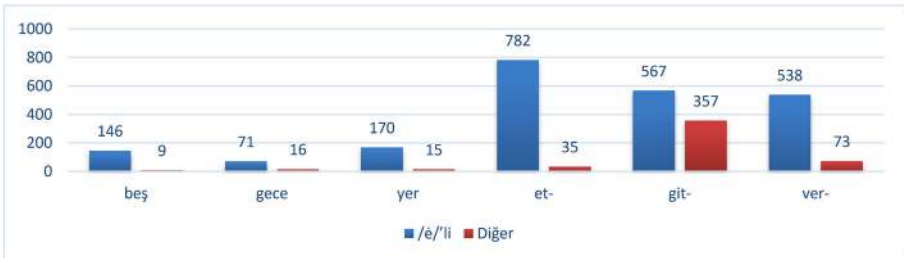
ERZURUM	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>Yer</i>		<i>et-</i>		<i>git-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>Yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/'li	Diğer
Merkez	14	0	9	0	17	0	108	0	78	3	84	57	310	60
Olur	5	1	1	1	11	5	32	1	40	29	18	5	107	42
Şenkaya	6	3	2	0	16	5	47	4	34	11	35	2	140	25
Oltu	6	3	0	2	11	2	31	4	40	22	22	4	110	37
İspir	1	0	4	0	8	0	21	4	35	42	17	1	86	47
Narman	5	0	8	1	8	0	44	5	25	15	30	2	120	23
Tortum	17	0	3	1	20	1	63	1	41	11	26	2	170	16
Horasan	18	1	16	3	8	3	94	5	79	37	48	0	263	49
Pasinler	30	1	12	3	29	3	141	8	59	87	103	0	374	102
Aşkale	9	0	2	0	9	0	39	1	22	23	27	0	108	24
Karayazı	4	0	1	0	2	0	16	1	6	5	28	0	57	6
Tekman	1	0	0	0	2	1	4	0	8	11	17	0	32	12
Çat	8	0	7	0	6	0	68	0	53	31	26	0	168	31
Hınıs	22	0	6	0	23	0	74	1	47	30	57	0	229	31
TOPLAM	146	9	71	16	170	15	782	35	567	357	538	73	2274	505
TOPLAM													2779	

Tespit edilen 2779 örneğin 2274'ünde kapalı /è/ korunmakta; 505 örnekte ise kelimeler kapalı /è/ dışında başka ünlüler ile gösterilmektedir. Bu örneklerle göre kapalı /è/ korunanların oranı %82'dir:



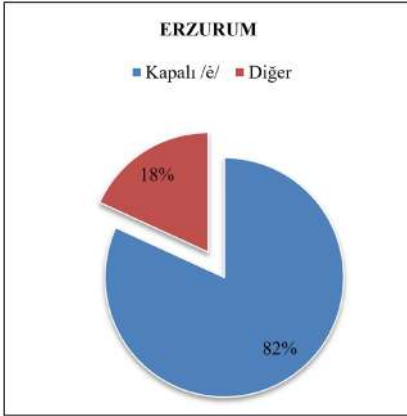
Grafik 1: Erzurum Ağızlarında Kapalı /ë/’nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

Yukarıdaki tablo ve grafik, Erzurum ili ağızlarında kapalı /ë/’nin ilçelere göre kullanım sayılarını göstermektedir. Görüldüğü üzere, Erzurum Merkez, Pasinler ve Horasan ilçeleri kapalı /ë/’yi en yoğun şekilde kullanan ilçeler olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra, Hınıs, Tortum ve Çat gibi ilçelerde de bu sesin kullanımının görece yüksek olduğu söylenebilir. Öte yandan, kırmızı çubukların gösterdiği kapalı /ë/ dışındaki diğer örneklerin sayısı genellikle daha düşük olup bazı ilçelerde (örneğin, Pasinler ve Horasan) nispeten daha fazla olduğu görülmektedir. Özellikle Pasinler ilçesinde “diğer” kategorisindeki örnek sayısı diğer ilçelere kıyasla dikkat çekici şekilde yüksektir. Bu durum, ilçeye özgü dil özellikleri veya ağız farklılıklarının daha belirgin olabileceğini düşündürmektedir. Genel olarak grafik, Erzurum’un tüm ilçelerinde kapalı /ë/ telaffuzunun yaygın olduğunu göstermektedir. Şehir merkezinde ve bazı büyük ilçelerde bu sesin yaygın olması, şehrin kültürel ve dilsel merkezi konumunda olmasıyla ilişkili olabilir. Daha kırsal veya kenarda kalan ilçelerde ise farklı ağız özelliklerinin etkilerinin daha baskın olduğu söylenebilir.

Grafik 2: Erzurum Ağızlarında Kapalı /ë/’nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

Bu grafik, Erzurum ağızlarında kapalı /è/'nin belirli kelimelerdeki kullanım sıklığını ve diğer ünlülerle telaffuz edilen varyantlarını göstermektedir. Mavi çubuklar, kapalı /è/ ile söylenen kelimelerin sayısını, kırmızı çubuklar ise farklı ünlülerle telaffuz edilen örnekleri temsil etmektedir. Grafikte, *et-* fiili kapalı /è/ ile en yaygın kullanılan kelime olup, 782 örnekle en yüksek değere sahiptir. Bunu sırasıyla *git-* (567), *ver-* (538) ve *yer* (170) kelimeleri takip etmektedir. *beş* ve *gece* kelimeleri ise diğerlerine göre daha düşük kullanım oranına sahiptir. Öte yandan, *git-* fiili, kırmızı çubuklarla gösterilen diğer telaffuz biçimlerinde en yüksek sayıya (357) sahiptir, bu da bu kelimenin kapalı /è/ dışında farklı biçimlerde de sık kullanıldığını göstermektedir. Genel olarak grafik, kapalı /è/'nin özellikle fiillerde yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. *git-* ve *ver-* fiillerinde alternatif telaffuzların görece yüksek olması, bu kelimelerin ağızlar arasında değişkenlik gösterebildiğini düşündürmektedir. Bunun yanı sıra, *beş* ve *gece* gibi kelimelerde kapalı /è/'nin korunma oranının nispeten düşük olması, bu sesin bazı kelimelerde daha istikrarlı bir şekilde yaşadığını gösterir.

Grafik 3: Erzurum Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 1: Erzurum Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



Erzurum ili için tarama yapılan tüm ilçelerde kapalı /è/'nin yaygın bir kullanım oranına (%82) sahip olduğu görülmektedir. İncelenen 12 il içerisinde kapalı /è/'nin kullanım oranı en yüksek olan il Erzurum'dur.

2. Van İline Ait Veriler

Van ili için Gökçür'ün doktora tezindeki metinlerden yararlanılmıştır (2012). Bu çalışmada, Van'ın Merkez ilçelerinden (Edremit, İpekyolu ve Tuşba) toplam 40, Gevaş'tan 2, Erciş'ten ise 17 derleme metni bulunmaktadır. Çalışmada kapalı /è/'yi göstermek için è işareti kullanılmıştır.

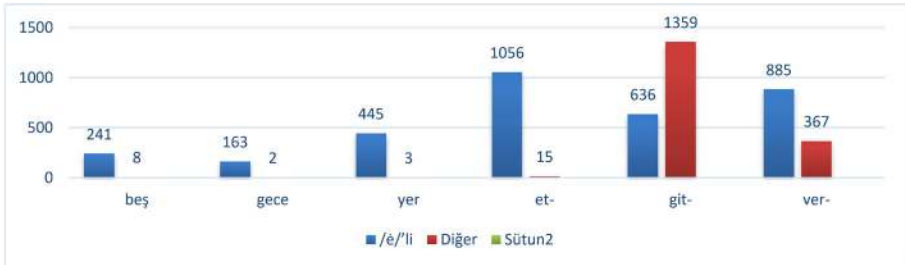
Tablo 2: Van Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

VAN	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>yer</i>		<i>et-</i>		<i>git-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/'li	Diğer
Merkez	180	8	129	2	274	3	657	15	440	999	603	11	2283	1038
Gevaş	2	0	4	0	12	0	11	0	0	4	7	0	36	4
Erciş	59	0	30	0	159	0	388	0	196	356	275	356	1107	712
TOPLAM	241	8	163	2	445	3	1056	15	636	1359	885	367	3426	1402
TOPLAM													4828	

Van ili için taranan metinlerde ise seçilen örneklerle ilişkin toplam 4828 örneğe rastlanmıştır. 4828 örneğin 3426'sında kapalı /è/ korunmaktadır.

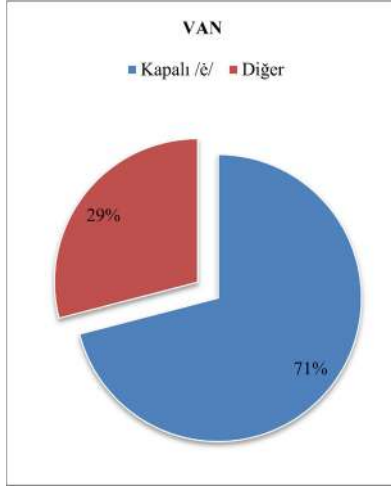
Grafik 4: Van Ağızlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

Grafik, Van ili ağızlarında kapalı /è/'nin Merkez, Gevaş ve Erciş ilçelerine göre kullanım dağılımını göstermektedir. Merkez ilçede kapalı /è/ oldukça yaygın olup, diğer telaffuz biçimlerine göre yaklaşık iki kat daha fazla kullanılmıştır. Erciş ilçesinde de benzer bir eğilim gözlemlenmekte, ancak kapalı /è/ kullanımı Merkez ilçeye kıyasla daha düşük seviyededir ve diğer telaffuz biçimiyle arasındaki fark daha azdır. Gevaş ilçesinde ise kapalı /è/ kullanımının neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Bu veriler, Van ilinde kapalı /è/'nin Merkez ve Erciş ilçelerinde yaygın olduğunu, ancak Gevaş'ta neredeyse hiç kullanılmadığını göstermektedir.

Grafik 5: Van Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

Van ağızlarında incelenen kelimelerde kapalı /è/ kullanımı, kelimelere göre önemli oransal farklılıklar göstermektedir. *beş* kelimesinde kapalı /è/ kullanımı %96,8 oranında (241 kez) baskınken, diğer ünlülerle kullanım sadece %3,2 (8) oranındadır. *gece* kelimesinde de benzer bir eğilim görülmekte; kapalı /è/ kullanımı %98,8 (163), diğer ünlülerle kullanım ise %1,2 (2) oranındadır. *yer* kelimesinde kapalı /è/ kullanımı %99,3 (445), diğer ünlülerle kullanım ise %0,7 (3 kez) oranındadır. *et-* fiilinde kapalı /è/ kullanımı %98,6 (1056), diğer ünlülerle kullanım ise %1,4 (15 kez) oranındadır. Bu oranlar, bu kelimelerde kapalı /è/ kullanımının tamamen baskın olduğunu göstermektedir. Ancak, *git-* ve *ver-* fiillerinde durum farklıdır. *git-* fiilinde kapalı /è/ kullanımı %43,8 (636), diğer ünlülerle kullanım ise %56,2 (815) oranındadır. Diğer kelimelerin aksine *git-* fiilinin kapalı /è/'siz kullanımı daha yaygındır. *ver-* fiilinde ise kapalı /è/ kullanımı %70,7 (885), diğer ünlülerle kullanım ise %29,3 (367) oranındadır. Bu oranlar, Van ağızlarından incelenen metinlerde fiillerin kapalı /è/ kullanımında daha esnek bir yapıya sahip olduğunu ve kapalı /è/ kullanımının kelime türüne göre önemli ölçüde değişkenlik gösterdiğini ortaya koymaktadır. İl genelinde kapalı /è/'li örneklerin diğer kullanımlara oranı %71'dir.

Grafik 6: Van Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 2: Van Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



3. Ardahan İline Ait Veriler

Ardahan iline ait veriler Ercilasun'un (2002) ve Tosun'un (2014) yayınlarından alınmıştır. Bunlardan ilkinin yapıldığı dönemde Ardahan, Kars'a bağlı olduğundan eserde Ardahan'ın farklı ilçelerinden derlenen metinlere de yer verilmiştir. Değerlendirme sürecinde, Ardahan'a ait metinler Kars'a ait olanlardan ayrılmış ve bağımsız olarak ele alınmıştır. Ercilasun (2002), Posof'tan

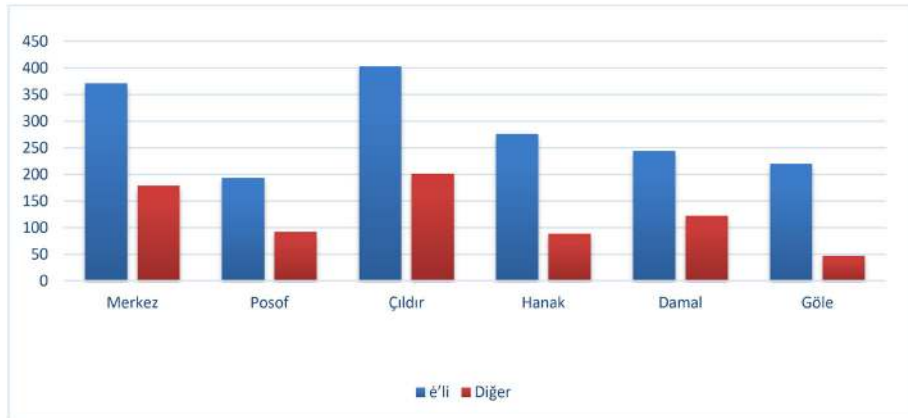
6, Göle'den 4, Merkez'den 7, Hanak'tan 7 ve Çıldır'dan 10 derleme metni vermiştir. Tosun'un çalışması (2014) ise Merkez'den 16, Posof'tan 15, Damal'dan 7, Hanak'tan 7, Göle'den 11 ve Çıldır'dan 15 metin içermektedir. Bu iki çalışmada kapalı /è/’yi göstermek için *ê* işareti kullanılmıştır. Ardahan ağızlarından derlenmiş metinlerde geçen *beş*, *gece*, *yer*, *et-*, *git-* ve *ver-* kelimelerinin kapalı /è/ ile ve diğer ünlülerle gösterilmiş tüm örnekleri tek tek fişlenerek analiz edilmiştir:

Tablo 3: Ardahan Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/’li Kullanım Sayıları

ARDAHAN	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>yer</i>		<i>et-</i>		<i>git-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/’li	Diğer
Merkez	37	14	12	10	26	10	84	46	146	68	66	31	371	179
Posof	21	6	4	0	2	5	36	23	88	45	42	13	193	92
Çıldır	27	19	10	9	34	16	65	13	182	102	85	42	403	201
Hanak	18	8	2	2	21	11	70	20	99	24	66	24	276	89
Damal	13	11	9	5	15	17	43	29	118	24	46	36	244	122
Göle	18	8	2	4	24	8	63	5	53	21	60	1	220	47
TOPLAM	134	66	39	30	122	67	361	136	686	284	365	147	1707	730
TOPLAM													2437	

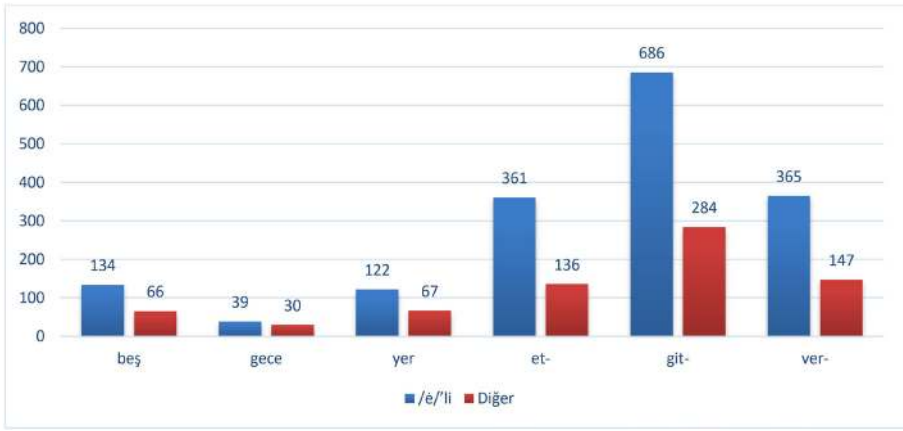
Tespit edilen 2437 örneğin 1707’sinde kapalı /è/ korunmakta; 730’unda ise kelimeler kapalı /è/ dışında başka ünlüler ile gösterilmektedir.

Grafik 7: Ardahan Ağızlarında Kapalı /è/’nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları



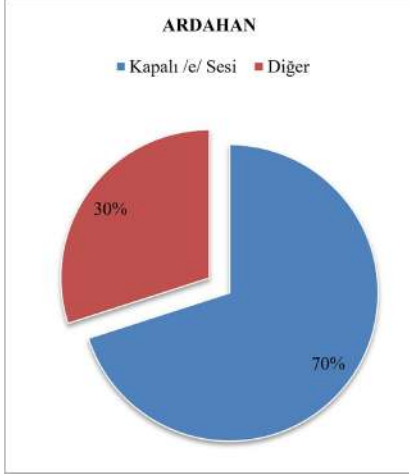
Grafik, Ardahan ili ağızlarında kapalı /è/'nin ilçelere göre kullanım oranlarını göstermektedir. Merkez ve Çıldır ilçeleri, kapalı /è/'nin en yaygın kullanıldığı yerlerdir. Hanak, Damal ve Göle ilçelerinde de bu sesin kullanımı belirgin düzeydeyken, Posof ilçesinde diğer bölgelere kıyasla daha düşük bir kullanım oranı gözlemlenmektedir. Kırmızı çubuklarla gösterilen “diğer” telaffuz biçimleri, özellikle Çıldır, Merkez ve Posof ilçelerinde görece yüksek seviyededir, bu da ağız çeşitliliğinin bu bölgelerde daha belirgin olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 8: Ardahan Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



Bu grafik, Ardahan ağızlarında kapalı /è/'nin belirli kelimelerdeki kullanım sıklığını ve diğer ünlülerle telaffuz edilen varyantlarının sayılarını göstermektedir. Grafiği oransal olarak değerlendirdiğimizde, kapalı /è/'nin en baskın olduğu kelime *git-* olup, bu kelimenin yaklaşık %70'i kapalı /è/ ile, %30'u ise farklı bir ünlüyle telaffuz edilmiştir. *et-* ve *ver-* fiilleri de benzer bir eğilim göstererek, sırasıyla %73 ve %71 oranında kapalı /è/ ile kullanılmıştır. *beş* ve *yer* isimlerinde kapalı /è/ kullanımı, diğer telaffuz biçimlerine kıyasla daha düşük bir farkla öndedir. *beş* kelimesinin %67'si, *yer* kelimesinin ise %65'i kapalı /è/ ile söylenmiştir. *gece* kelimesinde ise oranlar oldukça yakın olup, kapalı /è/ kullanımı %56, diğer telaffuz biçimi ise %44 seviyesindedir. Genel olarak, fiillerde kapalı /è/ kullanımı daha yaygın olup %70'in üzerinde bir orana sahiptir. İsimlerde ise bu oran %55-70 aralığında değişmektedir. Özellikle *gece* kelimesinin diğer telaffuz biçimiyle neredeyse eşit oranda kullanılması, bu kelimenin telaffuzunun bölgede standart Türkçeye yaklaştığını göstermektedir. Ardahan ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %70'tir.

Grafik 9: Ardahan Ağzlarına Ait
Metinlerde
Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 3: Ardahan Ağzlarına Ait
Metinlerde
Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



4. Iğdır İline Ait Veriler

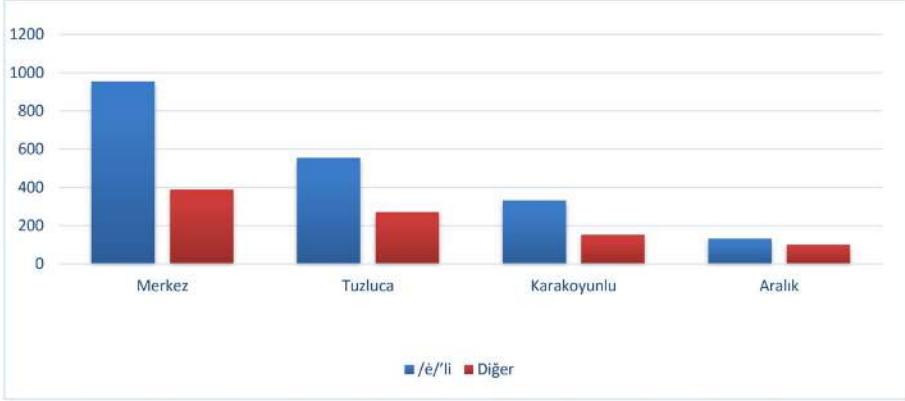
Iğdır iline ait veriler, iki farklı kaynaktan yararlanılarak incelenmiştir. İlk olarak, Ercilasun (2002)'deki Iğdır'a ait metinler taranmış ve örnekler fişlenmiştir. Ardahan gibi, Iğdır da çalışmanın yapıldığı dönemde Kars'a bağlı olduğundan, bu eserde Iğdır'ın çeşitli ilçelerinden derlenen metinler bulunmaktadır. Eserde, Iğdır Merkez'den 12, Taşburun'dan 6, Aralık'tan 2 ve Tuzluca'dan 6 derleme metni yer almaktadır. Verilerin elde edildiği bir diğer kaynak ise Koç'un doktora tezidir (2021). Bu çalışmada, Iğdır iline ait Merkez'den 28, Tuzluca'dan 28, Karakoyunlu'dan 11 ve Aralık'tan 4 derleme metni bulunmaktadır. Her iki çalışmada da kapalı /è/, metinlerde è işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 4: Iğdır Ağzlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

IĞDIR	beş		gece		yer		et-		güt-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	gêce	gxce	yêr	yxr	êt-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vxr-	/è/'li	Diğer
Merkez	51	3	34	8	129	23	216	15	246	311	278	29	954	389
Tuzluca	43	2	11	1	78	7	122	12	134	239	167	10	555	271
Karako- yunlu	35	7	9	3	23	13	45	7	121	109	99	13	332	152
Aralık	23	1	3	2	16	3	31	4	10	91	50	1	133	102
TOPLAM	152	13	57	14	246	46	414	38	511	750	594	53	1974	914
TOPLAM													2888	

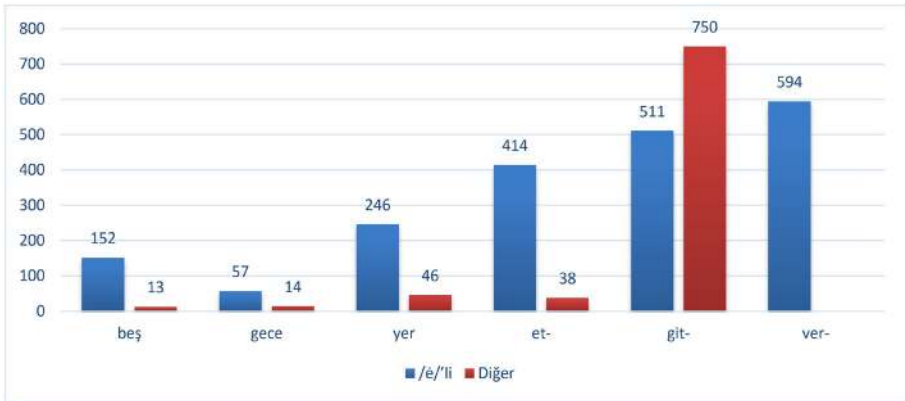
Iğdır ili için taranan metinlerde tespit edilen örnek sayısı 2888’dir. Bunlardan 1974’ünde kapalı /è/ korunmaktadır.

Grafik 10: Iğdır Ağzlarında Kapalı /è/’nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları



Grafik, Iğdır ili ağızlarında kapalı /è/’nin ilçelere göre dağılımını göstermektedir. Merkez ilçede kapalı /è/ baskın bir şekilde kullanılmakta olup, diğer ünlülerle yapılan telaffuzlara oranla yaklaşık iki kat daha fazla görülmektedir. Tuzluca ilçesinde de kapalı /è/ yaygın olmakla birlikte, diğer ünlülerle yapılan telaffuzlarla arasındaki fark daha azdır. Karakoyunlu ilçesinde kapalı /è/’nin kullanımı düşerken, diğer telaffuz biçimleri de belirgin bir oranda yer almaktadır. Aralık ilçesinde ise her iki kullanım biçimi de oldukça düşük seviyededir. Bu veriler, kapalı /è/’nin Iğdır’ın merkez ve Tuzluca ilçelerinde daha yaygın olduğunu, ancak Karakoyunlu ve özellikle Aralık ilçesinde daha az kullanıldığını göstermektedir.

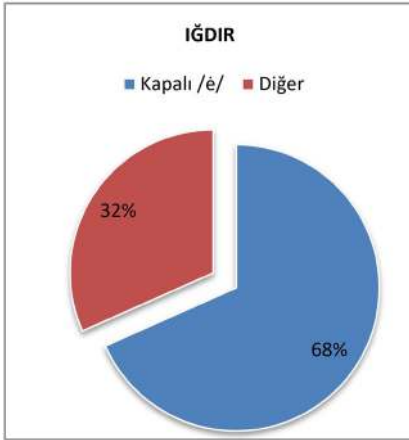
Grafik 11: Ardahan Ağzlarında Kapalı /è/’nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



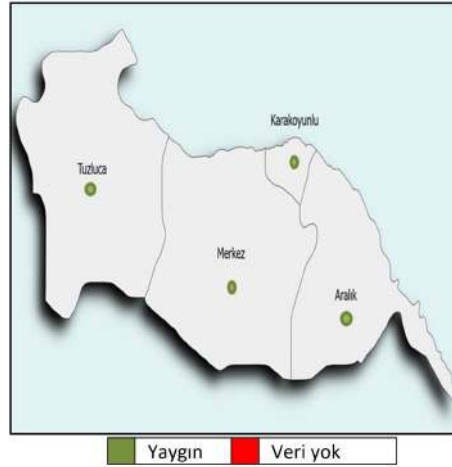
Grafikte kapalı /è/ ile diğer ünlüler arasındaki kullanım oranları kelimelere göre değişiklik göstermektedir. *Beş* kelimesinde kapalı /è/ kullanımı %92,1 ile baskınken, diğer ünlüler yalnızca %7,9 oranında kullanılmıştır. *Gece* kelimesinde benzer bir eğilim görülmekte olup kapalı /è/ kullanımı %80,3, diğer ünlüler ise %19,7 oranındadır. *Yer* kelimesinde kapalı /è/ oranı %84,2 olup diğer ünlülerin oranı %15,8'dir.

Et- fiilinde kapalı /è/ kullanımı %91,6 oranında iken, diğer ünlüler yalnızca %8,4 oranında görülmektedir. *Git-* fiilinde ise diğer ünlülerin kullanımı %59,5 ile daha yaygın olup kapalı /è/ kullanımı %40,5 oranında kalmıştır, bu da diğer kelimelerden farklı bir eğilim göstermektedir. *Ver-* fiilinde kapalı /è/ %91,0 oranında baskınken, diğer ünlülerin oranı %9,0 olarak kaydedilmiştir. Genel olarak, *beş*, *gece*, *yer*, *et-* ve *ver-* kelimelerinde kapalı /è/ belirgin şekilde baskınken, *git-* fiilinde diğer ünlülerin kullanımı daha yaygındır. Iğdır ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %68'dir.

Grafik 12: Iğdır Ağızlarına Ait Metinlerde
Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 4: Iğdır Ağızlarına Ait Metinlerde
Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



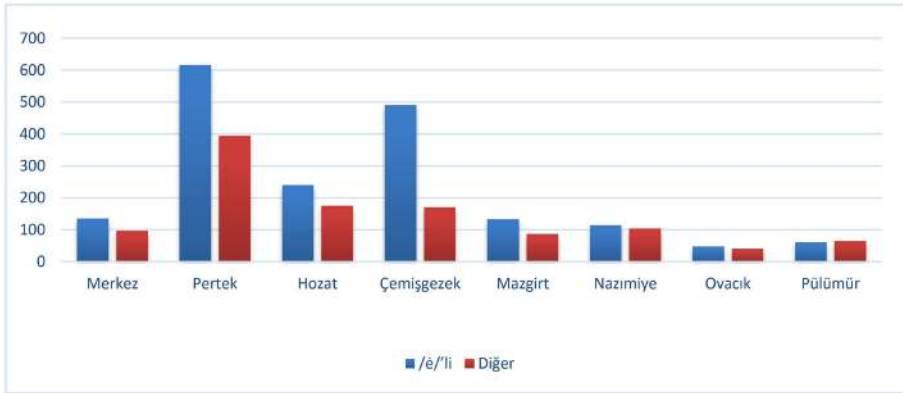
5. Tunceli İline Ait Veriler

Tunceli ili için tespit edilen örnekler kapalı /è/'yi göstermek için é işaretinin kullanıldığı iki yüksek lisans tezinden, Tosun (1996) ve Güngör'den (2014) alınmıştır. Tosun, Pertek'ten 17, Hozat'tan 12, Çemişgezek'ten 14; Güngör ise Merkez'den 13, Çemişgezek'ten 18, Hozat'tan 16, Mazgirt'ten 13, Nazımiye'den 11, Ovacık'tan 10, Pertek'ten 19 ve Pülümür'den 10 derleme metnine yer vermiştir.

Tablo 5: Tunceli Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

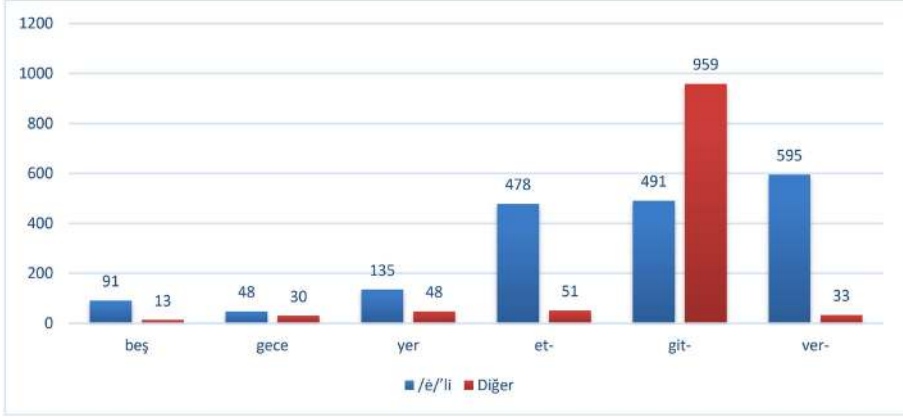
İÇDIR	beş		gece		yer		et-		gît-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	gêce	gxce	yêr	yxr	êt-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vxr-	/è/'li	Diğer
Merkez	15	0	1	5	15	6	41	4	28	76	35	6	135	97
Pertek	16	7	23	6	44	10	174	32	152	327	208	12	617	394
Hozat	19	1	11	4	9	1	66	3	50	164	85	2	240	175
Çemişgezek	18	0	5	1	54	4	105	3	181	162	128	1	491	171
Mazgirt	7	1	1	7	4	9	43	3	38	61	40	6	133	87
Nazımiye	6	3	2	6	1	5	29	3	23	84	53	3	114	104
Ovacık	8	1	0	1	4	5	10	3	14	29	12	2	48	41
Pülümür	2	0	5	0	4	8	10	0	5	56	34	1	60	65
TOPLAM	91	13	48	30	135	48	478	51	491	959	595	33	1838	1134
TOPLAM													2972	

Tunceli ili için Pertek, Çemişgezek ve Hozat ilçelerinden derlenen 153 metin taranmıştır. Taranan metinlerde seçilen kelimeler için toplam 2972 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan 1838'inde kapalı /è/ korunmuştur.

Grafik 13: Tunceli Ağızlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

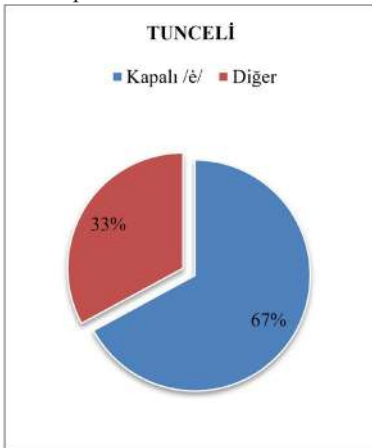
Grafik, Tunceli ili ağızlarında kapalı /è/'nin kullanım dağılımını göstermektedir. Pertek ve Çemişgezek ilçelerinde kapalı /è/ belirgin şekilde baskın olup, kelimelerin diğer ünlülerle kullanım oranı daha düşüktür. Çemişgezek'te kapalı /è/, diğer ünlülerden iki kattan daha fazla kullanılmıştır. Merkez, Hozat, Mazgirt, Nazımiye, Ovacık ve Pülümür ilçelerinde ise kapalı /è/ ile diğer ünlülerin kullanım oranları birbirine oldukça yakındır. Bu durum, kapalı /è/'nin kullanımının ilçeler arasında farklılık gösterdiğini ve özellikle Pertek ve Çemişgezek'te daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Pülümür ilçesi hariç diğer tüm ilçelerde kapalı /è/'li örnekler diğer ünlülü örneklerle göre daha fazladır.

Grafik 14: Tunceli Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



Bu grafik, Tunceli ağızlarında belirli kelimelerde kapalı /è/'nin ve diğer ünlülerin kullanım oranlarını karşılaştırmalı olarak sunmaktadır. Grafiğe oransal olarak bakıldığında, Tunceli ağızlarında kapalı /è/'nin özellikle *beş* (%87), *gece* (%61), *yer* (%73), *et-* (%90) ve *ver-* (%95) kelimelerinde baskın olduğu görülmektedir. Bu kelimelerde kapalı /è/, diğer ünlülere kıyasla belirgin şekilde daha fazla kullanılmıştır. Özellikle *ver-* fiilinde kapalı /è/ neredeyse tamamen korunmuştur. *Git-* fiilinde ise kapalı /è/'nin kullanım oranı %34 olup fiil diğer ünlülerle kullanımı (%66) daha yaygındır. Genel olarak, *beş*, *gece*, *yer*, *et-* ve *ver-* kelimelerinde kapalı /è/ açıkça baskınken, *git-* fiilinde standart Türkiye Türkçesindeki kullanımın daha yaygın olduğu görülmektedir. Tunceli ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %67'dir.

Grafik 15: Tunceli Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 5: Tunceli Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



6. Elâzığ İline Ait Veriler

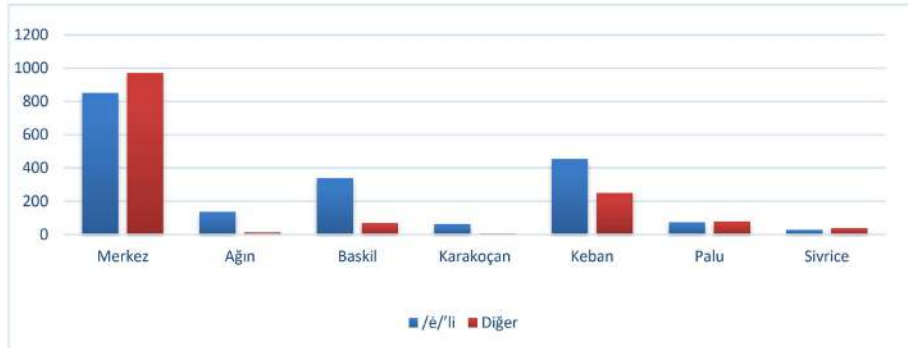
Elâzığ iline ait verilerin tespiti için üç eser kullanılmıştır: Gülensoy ve Buran (1994), Buran (1997) ve Buran ve Oğraş (2003). Gülensoy ve Buran'ın eserinde Merkez ilçeden 42, Ağın'dan 6, Baskil'den 12, Karakoçan'dan 6, Keban'dan 9, Palu'dan 2 ve Sivrice'den ise 3 derleme metni bulunmaktadır. Buran (1997) Keban'dan 23, Baskil'den 22 ve Ağın'dan da 8 derleme metnine yer verilmiştir. Bu iki eserdeki ortak metinlerdeki veriler Buran (1997)'den alınmıştır. Çalışma için bu eserlerde yer alan tüm metinler taranmış ve *beş*, *gece*, *yer*, *ver-*, *git-* ve *ver-* kelimelerinin kapalı /è/'li şekilleri ve diğer ünlülerle kullanılan tüm varyasyonları tek tek belirlenmiştir. Buran ve Oğraş (2003) derleme metin bulundurmaz, bu eserden fişleme yapılmamış; kapalı /è/ ile ilgili olarak eserin inceleme kısmında yer alan tespitlerden yararlanılmıştır.

Tablo 6: Elâzığ Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

ELÂZİĞ	beş		gece		yer		et-		git-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	gêce	gxce	yêr	yxr	êt-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vxr-	/è/'li	Diğer
Merkez	32	22	30	11	77	57	233	144	205	594	274	142	851	970
Ağın	3	0	7	0	12	0	9	2	65	11	41	0	137	13
Baskil	16	0	12	0	32	0	110	0	116	69	53	0	339	69
Karakoçan	0	0	3	1	6	2	19	0	26	5	10	0	64	8
Keban	20	0	23	1	33	0	120	10	160	237	99	2	455	250
Palu	3	0	3	0	6	1	25	8	17	66	20	5	74	80
Sivrice	0	0	0	0	3	1	8	2	13	30	4	6	28	39
TOPLAM	74	22	78	13	169	61	524	166	602	1012	501	155	1948	1429
TOPLAM													3377	

Bu metinlerde ise seçilen kelimelerle ilgili toplam 3377 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan 1948'inde kapalı /è/ korunmaktadır.

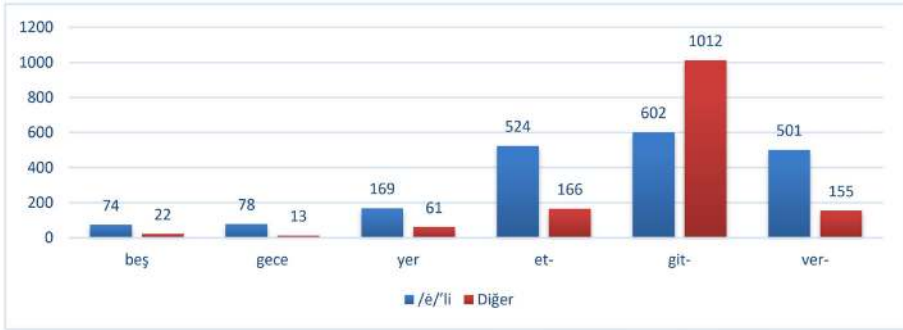
Grafik 16: Elâzığ Ağızlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları



Grafik, Elâzığ ili ağızlarında kapalı /è/'nin ilçelere göre kullanım oranlarını ortaya koymaktadır. Verilere bakıldığında, Merkez, Keban ve Baskil ilçeleri bu sesi en yoğun şekilde kullanan bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Ağın ilçesinde de kapalı /è/ kullanımının görece yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın, grafikte kırmızı çubuklarla gösterilen diğer ünlülerin kullanımı genel olarak daha düşük seviyede kalırken, Merkez ve Keban ilçelerinde bu oran nispeten daha yüksektir. Merkez ilçesinde kapalı /è/ dışındaki ünlülerin kullanımını diğer ilçelere kıyasla daha fazladır; bu durum Elâzığ il merkezinde standart Türkiye Türkçesinin etkisinin daha yoğun olmasıyla ilişkilendirilebilir. Keban ilçesinde ise kapalı /è/ yaygın olmakla birlikte, diğer ünlüler de kayda değer oranda kullanılmıştır; bu da ilçede çift yönlü bir ağız yapısını işaret etmektedir.

Genel olarak Elazığ'ın tüm ilçelerinde kapalı /è/ yaygınken, şehir merkezi ve büyük ilçelerde bu durum daha belirgindir. Buna karşın, Karakoçan, Palu ve Sivrice ilçelerinde kapalı /è/ kullanımı düşük olup, ağız farklılıkları daha baskındır.

Grafik 17: Elâzığ Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



Bu grafik, Elâzığ ağızlarında kapalı /è/'nin belirli kelimelerdeki kullanım sıklığını ve diğer ünlülerle telaffuz edilen varyantların sayılarını göstermektedir. Analizlere göre, *beş* (%77), *gece* (%85), *yer* (%73), *et-* (%76) ve *ver-* (%76) kelimelerinde kapalı /è/ büyük ölçüde tercih edilmektedir. Bu oranlar, bu kelimelerin Elâzığ ağızlarında kapalı /è/ ile yaygın olarak kullanıldığını ortaya koymaktadır. Ancak *git-* fiilinde durum farklıdır; burada kapalı /è/ kullanımını %37 oranında kalırken, /i/'li kullanım %63 oranında tercih edilmektedir. Özellikle *git-* fiilinin, çoğunlukla teklik ve çokluk üçüncü kişi çekimlerinde yaygın olarak *git-* şeklinde kullanıldığı görülmektedir. Bu da tespit edilen tüm örnekler içindeki kapalı /è/ kullanım oranını ciddi derecede düşürmektedir.

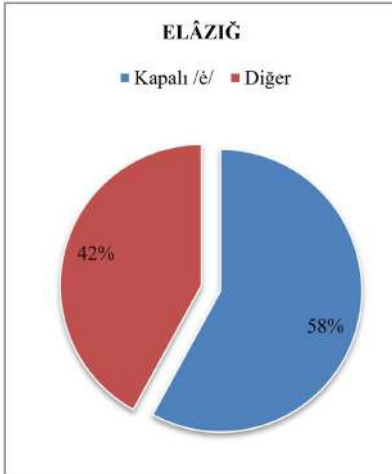
- *bu çekili gidi, vèri ali gidi, gidi gapının önünde bi gavaahlıh varmış, gidi çlıhi gavaahın üsTuna* (Buran, 1997: 94).



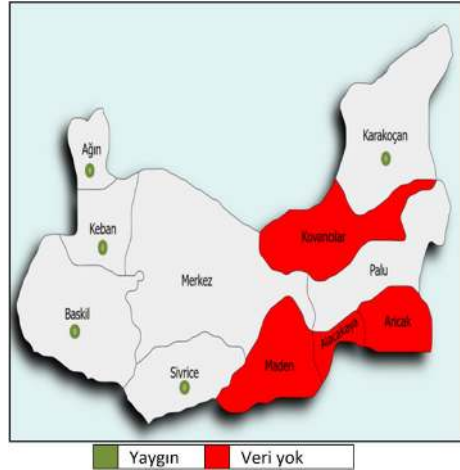
- *bura benim şura benim **gidi**, **gidi** efanım bağı orda bi çay geçi* (Buran, 1997: 159).
- *büş gişi oliler. birez daha **gidiler*** (Gülensoy ve Buran, 1994: 54).

Genel olarak, Elâzığ ağızlarında kapalı /è/ incelenen kelimelerin çoğunda baskın bir şekilde kullanılsa da *git-* fiilinde bu eğilim tersine dönmektedir. Elâzığ ağızlarında *git-* fiili standart Türkçe telaffuzuna daha yakın bir şekilde kullanılmaktadır. Elâzığ ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %58'dir.

Grafik 18: Elâzığ Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 6: Elâzığ Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



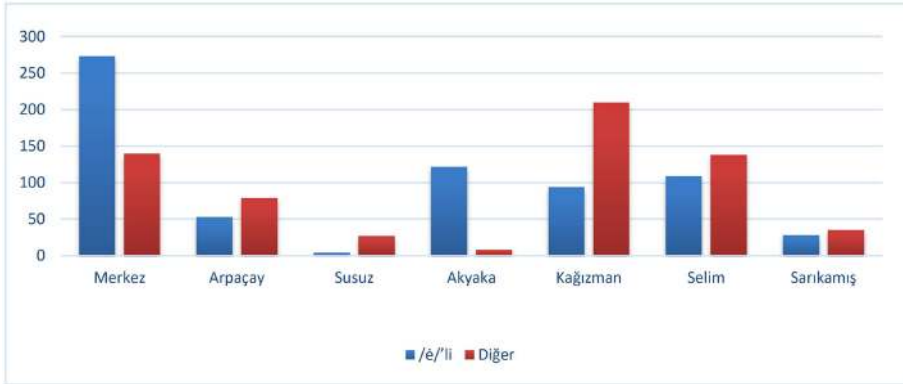
7. Kars İline Ait Veriler

Kars iline ait verilerin tespiti için iki eser kullanılmıştır. Ercilasun (2002), Kars iline ait veriler açısından temel kaynak niteliğindedir. Bu eserde Kars Merkez ilçeden 7, Arpaçay'dan 8, Susuz'dan 2, Kağızman'dan 7, Selim'den 10 ve Sarıkamış'tan 3 derleme metni bulunmaktadır. Kapalı /è/ için eserde, è işareti kullanılmıştır. Diğer kaynak ise Olcay, Ercilasun ve Aslan (1976) tarafından yayımlanan eserdir. Bu eserde güncel il sınırlarına göre 11'i Merkez, 5'i ise Akyaka ilçesine ait olmak üzere toplam 16 derleme metni yer almaktadır. Bu metinlerde kapalı /è/ için ç işareti kullanılmıştır. Kars ili için veriler hazırlanırken bu işaret è ile değiştirilmiştir. Bu konu ile ilgili Demirkaya (2021) tarafından hazırlanan ve derlemeye yer verilmeyip Olcay, Ercilasun ve Aslan (1976) tarafından yayımlanan eserdeki derleme metninin kullanıldığı bir yüksek lisans tezi de bulunmaktadır.

Tablo 7: Kars Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

KARS	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>yer</i>		<i>et-</i>		<i>gît-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/'li	Diğer
Merkez	2	17	3	4	16	20	23	26	168	52	61	21	273	140
Arpaçay	0	8	1	3	0	5	6	11	24	36	22	16	53	79
Susuz	0	0	0	2	0	3	0	8	3	11	1	3	4	27
Akyaka	6	1	5	0	10	3	16	1	58	3	27	0	122	8
Kağızman	2	11	1	7	3	10	32	68	31	81	25	33	94	210
Selim	1	13	0	11	2	17	24	32	53	45	29	20	109	138
Sarıkamış	0	7	0	8	0	1	8	5	14	12	6	2	28	35
TOPLAM	11	57	10	35	31	59	109	151	351	240	171	95	683	637
TOPLAM													1320	

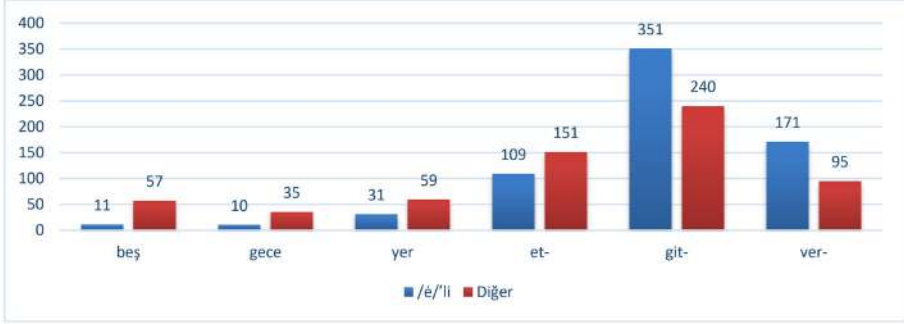
Kars ili için Merkez, Arpaçay, Kağızman, Sarıkamış, Selim ve Susuz ilçelerinden derlenen 53 metinde toplam 1320 örneğe rastlanmıştır. Bunlardan 683'ünde kapalı /è/ korunmaktadır.

Grafik 19: Kars Ağızlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

Grafik, Kars ili ağızlarında kapalı /è/'nin ilçelere göre kullanım oranlarını karşılaştırmaktadır. Verilere göre, Merkez ilçede kapalı /è/'nin kullanımı oldukça yüksektir. Kağızman ilçesinde ise diğer ünlülerin kullanımı kapalı /è/'nin kullanımını geçmektedir. Akyaka, ilçesinde kapalı /è/ belirgin bir şekilde yoğun olarak kullanılmaktadır. Susuz ve Sarıkamış ilçelerinde ise her iki kategoride de kullanım oranlarının oldukça düşük olduğu gözlemlenmektedir. Genel olarak, kapalı /è/'nin özellikle Merkez ve Akyaka ilçelerinde baskın olduğu, ancak Kağızman, Selim, Arpaçay, Susuz ve Sarıkamış ilçelerinde diğer ünlülerle kullanımın daha yaygın olduğu söylenebilir.

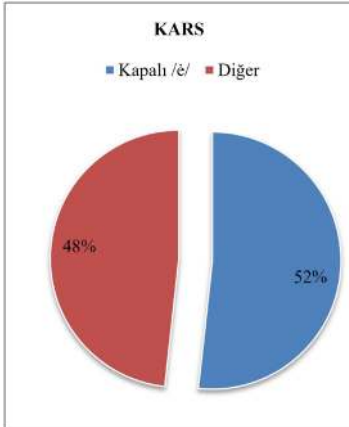


Grafik 20: Kars Ağzlarında Kapalı /ë/’nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



Grafikte verilen kelimelerin kapalı /ë/ ile (mavi) ve diğer ünlülerle (kırmızı) kullanım oranları incelendiğinde, belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. *Beş* (%16) ve *gece* (%22) kelimelerinde kapalı /ë/ kullanımı oldukça düşük olup diğer ünlüler baskındır. *Yer* kelimesinde ise kapalı /ë/ kullanımı %34 oranında olup diğer ünlüler (%66) karşısında daha düşük kalmaktadır. Ancak *et-* (%42) fiilinde kapalı /ë/ kullanımı artış göstermekte, fakat yine de diğer ünlüler (%58) karşısında azınlıkta kalmaktadır. *Git-* fiilinde ise kapalı /ë/ oranı %59 ile diğer ünlülerden (%41) daha fazla kullanılmıştır, bu da kapalı /ë/’nin bu fiilde baskın olduğunu göstermektedir. *Ver-* fiilinde ise kapalı /ë/ oranı %64 ile yine diğer ünlülerden (%36) daha fazla kullanılmıştır. Genel olarak, kapalı /ë/’nin fiil köklerinde isimlere kıyasla daha fazla tercih edildiği, özellikle *git-* ve *ver-* fiillerinde baskın olduğu görülmektedir. Kars ağzlarında kapalı /ë/’nin genel kullanım içindeki oranı %52’dir.

Grafik 21: Kars Ağzlarına Ait Metinlerde Kapalı /ë/’nin Kullanım Oranı



Harita 7: Kars Ağzlarına Ait Metinlerde Kapalı /ë/’nin Yaygın Olduğu Yerler



8. Bitlis İline Ait Veriler

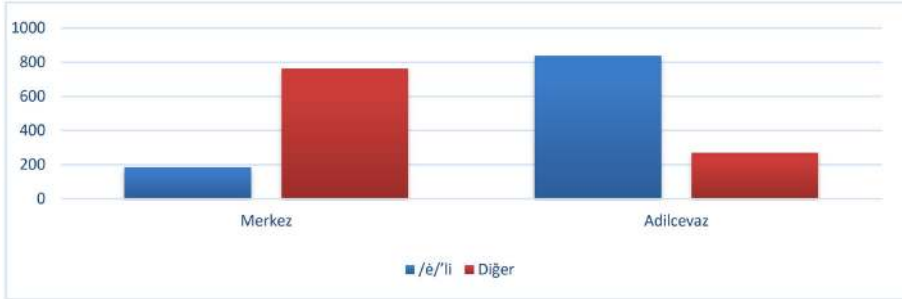
Bitlis ili için Merkez ve Adilcevaz ilçelerinden derlenen metinler taranmıştır. Merkez ilçesi için Yaşurğan (2019) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezindeki 23 derleme metni fişlenmiştir. Öztürk'ün (2001 yüksek lisans tezi ise Adilcevaz ilçesi için veri toplama amacıyla kullanılmıştır. Tezde, Adilcevaz'a ait toplam 192 derleme metni bulunmaktadır. Her iki çalışmada da kapalı /è/'yi göstermek için è işareti tercih edilmiştir.

Tablo 8: Bitlis Ağzlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

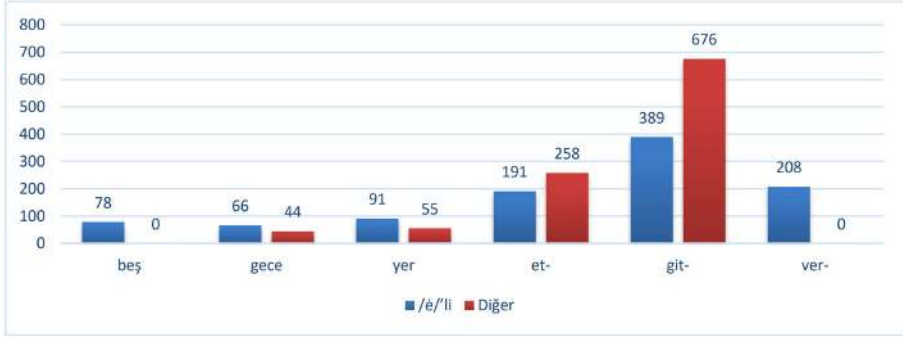
BITLİS	beş		gece		yer		et-		git-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	gêce	gxce	yêr	yxr	êt-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vxr-	/è/'li	Diğer
Merkez	0	0	37	44	2	50	3	251	142	418	0	0	184	763
Adilcevaz	78	0	29	0	89	5	188	7	247	258	208	0	839	270
TOPLAM	78	0	66	44	91	55	191	258	389	676	208	0	1023	1033
TOPLAM													2056	

Bitlis ili için Merkez ve Adilcevaz ilçelerinden derlenen 215 metinde toplam 2056 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan 1023'ünde kapalı /è/ korunmaktadır.

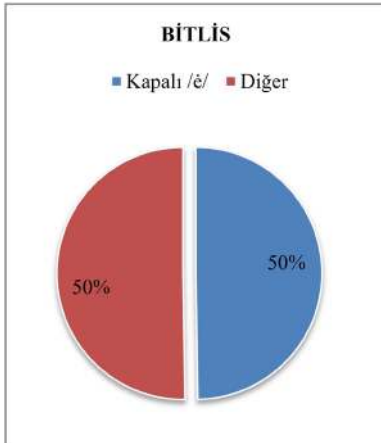
Grafik 22: Bitlis Ağzlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları



Grafik, Bitlis ili ağzlarında kapalı /è/'nin Merkez ve Adilcevaz ilçelerindeki kullanım oranlarını karşılaştırmaktadır. Merkez ilçede kapalı /è/ oldukça düşük oranda (%20 civarında) kullanılırken, diğer ünlüler baskındır. Buna karşılık, Adilcevaz ilçesinde durum tersine olup kapalı /è/ belirgin şekilde yaygındır (%75 civarında) ve diğer ünlüler daha az kullanılmıştır. Bu veriler, kapalı /è/'nin Bitlis Merkez'de zayıf, ancak Adilcevaz'da güçlü bir şekilde korunduğunu göstermektedir.

Grafik 23: Bitlis Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

Grafik incelendiğinde, *beş* (%100), *gece* (%60) ve *yer* (%62) kelimelerinde kapalı /è/ baskındır. *Et-* fiilinde kapalı /è/ oranı %43 olup diğer ünlüler (%57) daha yaygındır. *Git-* fiilinde ise kapalı /è/ oranı %37 ile düşük kalırken diğer ünlüler (%63) daha baskındır. *Ver-* fiilinde kapalı /è/ kullanımı %100 olup, diğer ünlüye rastlanmamaktadır. Genel olarak, isimlerde kapalı /è/ daha fazla korunurken, fiillerde özellikle *git-* kökünde diğer ünlüler daha yaygın kullanılmıştır. Bitlis ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %50'dir.

Grafik 24: Bitlis Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı**Harita 8:** Bitlis Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler

9. Erzincan İline Ait Veriler

Erzincan ilindeki kapalı /è/ kullanımlarını belirlemek amacıyla, Sağır (1995) kullanılmıştır. Söz konusu eserde, Merkez'den 7, Kemaliye'den 28,

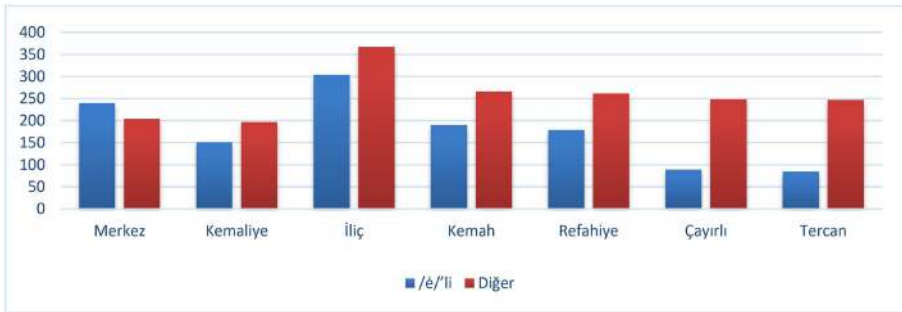
İliç'ten 36, Kemah'tan 28, Refahiye'den 21, Çayırılı'dan 24 ve Tercan'dan 15 derleme metni bulunmaktadır. Kapalı /è/, metinlerde è işareti ile gösterilmiştir.

Tablo 9: Erzincan Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

ERZİNCAN	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>yer</i>		<i>et-</i>		<i>güt-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/'li	Diğer
Merkez	0	9	0	12	4	35	42	22	177	63	17	63	240	204
Kemaliye	1	23	0	7	11	19	58	40	64	63	17	45	151	197
İliç	1	41	0	13	8	29	85	89	184	91	26	104	304	367
Kemah	0	15	0	15	2	28	26	57	156	70	6	81	190	266
Refahiye	0	26	0	7	0	26	23	83	155	52	1	68	179	262
Çayırılı	1	11	0	12	0	12	14	54	74	93	0	67	89	249
Tercan	0	16	0	6	0	19	11	64	72	83	2	59	85	247
TOPLAM	3	141	0	72	25	168	259	409	882	515	69	487	1238	1792
TOPLAM													3030	

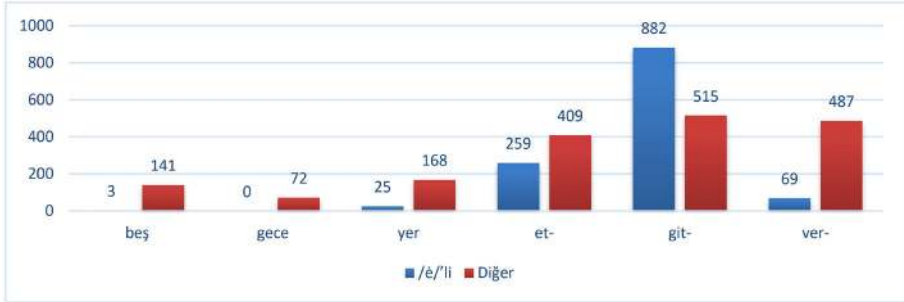
Erzincan ili için Kemaliye, İliç, Çayırılı, Kemah, Refahiye, Tercan ve Merkez ilçelerinden derlenen 159 metinde toplam 3030 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan yalnızca 1238'inde kapalı /è/ korunmaktadır.

Grafik 25: Erzincan Ağızlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

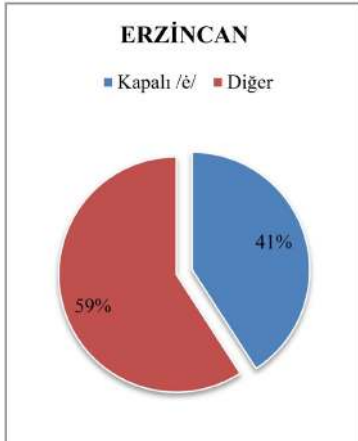
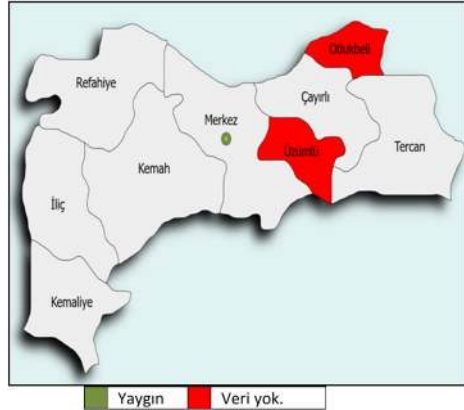


Grafik, Erzincan ili ağızlarında kapalı /è/'nin ilçelere göre kullanım dağılımını göstermektedir. Merkez ilçede kapalı /è/ ve diğer ünlüler dengeli bir şekilde kullanılırken İliç ilçesinde diğer ünlülerin oranı kapalı /è/'ye kıyasla daha yüksektir. Kemaliye ilçesinde her iki kullanım da birbirine yakın seyretmektedir. Kemah, Refahiye, Çayırılı ve Tercan ilçelerinde ise diğer ünlülerin kullanım oranı belirgin şekilde daha fazladır. Özellikle Çayırılı ve Tercan ilçelerinde kapalı /è/ kullanımı oldukça düşük seviyededir. Genel olarak Erzincan'da kapalı /è/'nin en fazla Merkez ve İliç ilçelerinde korunduğu, diğer ilçelerde ise yerini büyük ölçüde farklı ünlülere bıraktığı görülmektedir.



Grafik 26: Erzincan Ağızlarında Kapalı /ë/’nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

Grafik incelendiğinde, *beş* (%2), *gece* (%0) ve *yer* (%13) isimlerinde kapalı /ë/ oldukça düşük oranda kullanılmış, diğer ünlüler baskın olmuştur. *Et-* fiilinde kapalı /ë/ oranı %39 olup diğer ünlüler (%61) daha yaygındır. *Git-* fiilinde kapalı /ë/ oranı %63 ile baskınken diğer ünlüler %37 oranında kullanılmıştır. *Ver-* fiilinde ise kapalı /ë/ kullanımı %12 ile düşük kalmış, diğer ünlüler %88 oranında tercih edilmiştir. Genel olarak Erzincan ağızlarında kapalı /ë/ özellikle *git-* fiilinde yoğun olarak korunurken, isimlerde ve diğer fiillerde büyük ölçüde yerini farklı ünlülere bırakmıştır. Erzincan ağızlarında kapalı /ë/’nin genel kullanım içindeki oranı %41’dir.

Grafik 27: Erzincan Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /ë/’nin Kullanım Oranı**Harita 9:** Erzincan Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /ë/’nin Yaygın Olduğu Yerler

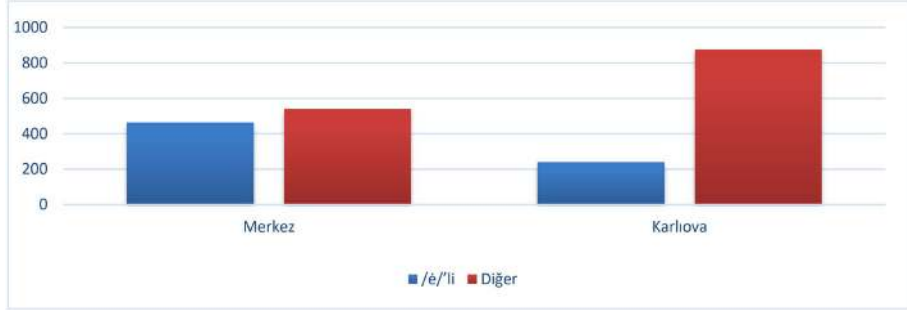
10. Bingöl İline Ait Veriler

Bingöl ilindeki veriler için Küçükler (1988) ve Özer (1990)’den yararlanılmıştır. Merkez ilçesi için 35, Karlıova ilçesi için ise toplam 21 derleme metni taranmıştır. Her iki çalışmada kapalı /ë/ için, ë işareti kullanılmıştır.

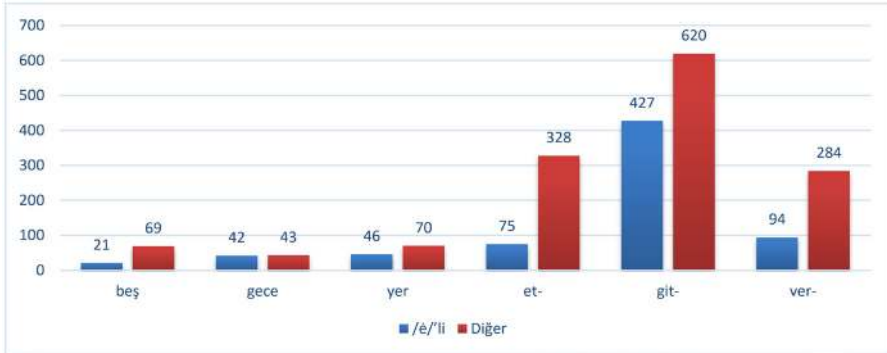
Tablo 10: Bingöl Ağzlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

BİNGÖL	beş		gece		yer		et-		git-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	géce	gxce	yêr	yxr	ét-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vxr-	/è/'li	Diğer
Merkez	21	24	42	5	45	18	58	97	212	315	86	80	464	539
Karlıova	0	45	0	38	1	52	17	231	215	305	8	204	241	875
TOPLAM	21	69	42	43	46	70	75	328	427	620	94	284	705	1414
TOPLAM													2119	

Bingöl ili için Merkez ve Karlıova ilçelerinden derlenen 56 metinde toplam 2119 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan 705'inde kapalı /è/ korunmaktadır.

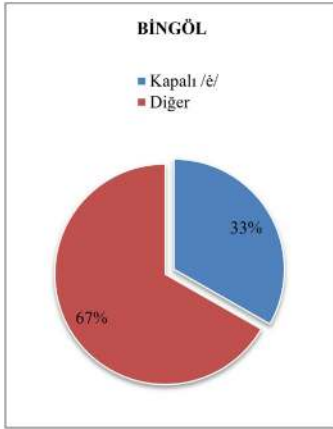
Grafik 28: Erzincan Ağzlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

Grafik, Bingöl ili ağzlarında kapalı /è/'nin Merkez ve Karlıova ilçelerindeki kullanımını göstermektedir. Merkez ilçede kapalı /è/ ile diğer ünlüler hemen hemen eşit oranda kullanılmıştır. Karlıova ilçesinde ise diğer ünlülerin kullanımı belirgin şekilde fazladır, kapalı /è/ ise oldukça düşüktür. Bu durum, Bingöl Merkez'de kapalı /è/'nin görece daha fazla korunurken Karlıova'da yerini büyük ölçüde diğer ünlülere bıraktığını göstermektedir.

Grafik 29: Bingöl Ağzlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

Grafikte kapalı /è/ ile kullanım oranları incelendiğinde, *beş*, *gece* ve *yer* isimlerinde kapalı /è/ oldukça düşük oranda (%30'un altında) kullanılmış ve yerini büyük ölçüde diğer ünlülere bırakmıştır. *Et-* fiilinde kapalı /è/, diğer ünlülerle kıyaslandığında yaklaşık %19 oranında korunmuştur. *Git-* fiilinde kapalı /è/ baskın bir kullanım göstermekte (%40 civarı), ancak diğer ünlülerle kullanım daha fazladır. *Ver-* fiilinde ise kapalı /è/ oldukça düşük bir seviyede (%25'in altında) kalmıştır. Genel olarak, Bingöl ağızlarında kapalı /è/ bazı kelimelerde kısmen korunmuş olsa da çoğunlukla yerini diğer ünlülere bırakmıştır.

Grafik 30: Bingöl Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 10: Bingöl Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



Bingöl ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %33'tür. İki ilçede de kapalı /è/ dışındaki kullanımlar daha yaygındır.

11. Muş İline Ait Veriler

Muş ili için veriler, Merkez ve Bulanık ilçelerine ait derlemelerden elde edilmiştir. Merkez ilçesi için Özmen'in 75 derleme metni bulunduran yüksek lisans tezinden yararlanılmıştır (2007). Çalışmanın çeviri yazı işaretleri bölümünde kapalı /è/ için è işareti verilse de metinde çalışma için tercih edilen *beş*, *gece*, *yer*, *ver-*, *git-* ve *ver-* kelimelerinin hiçbirinde bu işarete rastlanmamıştır. Bunun yanı sıra, *ver-* için 9, *et-* için 3, *gece* için 1, *beş* için 1 ve *yer* için 1 örnekte è işareti kullanılsa da bu işaret için tezde herhangi bir açıklama bulunmadığından kapalı /è/ olarak değerlendirilmemiş, diğer ünlüler arasında alınmıştır (Özmen, 2007, s. IX-X).

Çalışma için metinlerine başvurulacak bir diğer kaynak ise Örnek tarafından hazırlanan yüksek lisans tezidir (2011). Tezde, Bulanık ilçesinin çeşitli köylerinden derlenen toplam 37 metin yer almaktadır. Örnek, çalışmasında kapalı

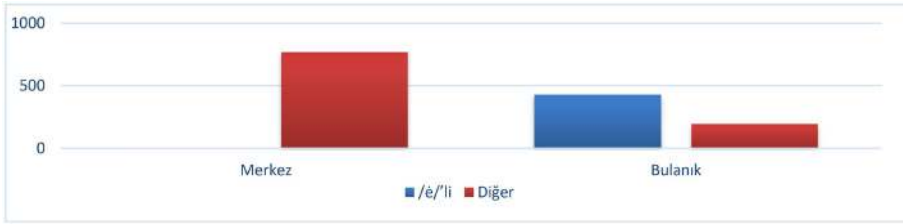
/è/’e’yi è işareti ile göstermiştir.

Tablo 11: Muş Ağızlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/’li Kullanım Sayıları

MUŞ	beş		gece		yer		et-		git-		ver-		TOPLAM	
	bêş	bxş	gêce	gxce	yêr	yxr	êt-	xt-	gêt-	gxt-	vêr-	vyr-	/è/’li	Diğer
Merkez	0	16	0	30	0	69	0	160	0	340	0	155	0	770
Bulanık	25	3	14	10	6	41	75	20	238	84	71	37	429	195
TOPLAM	25	19	14	40	6	110	75	180	238	424	71	192	429	965
TOPLAM													1394	

Muş ili için Merkez ve Bulanık ilçelerinden derlenen metinlerde toplam 1394 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan 429’unda kapalı /è/ korunurken 965’inde diğer sesler bulunmaktadır.

Grafik 31: Muş Ağızlarında Kapalı /è/’nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları



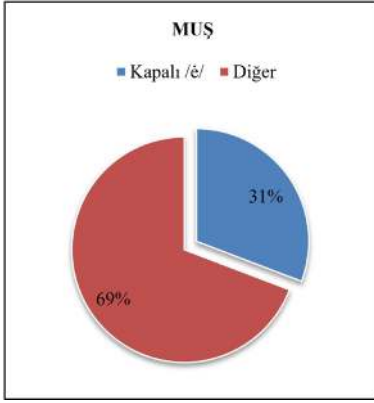
Grafikte, Muş ilinin Merkez ve Bulanık ilçelerinde kapalı /è/’nin kullanım farklılıkları net bir şekilde görülmektedir. Merkez ilçede kapalı /è/ yerine diğer ünlülerin çok daha yaygın şekilde kullanıldığı dikkat çekmektedir. Buna karşılık, Bulanık ilçesinde kapalı /è/ diğer ünlülerle kıyaslandığında daha yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Bu durum, Muş Merkez’de kapalı /è/’nin kullanımının giderek azaldığını, ancak Bulanık’ta bu sesin ağız içerisinde daha fazla korunmuş olduğunu göstermektedir.

Grafik 32: Muş Ağızlarında Kapalı /è/’nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı



Grafikte Muş ağızlarında kapalı /è/ ile (mavi) ve diğer ünlülerle (kırmızı) kullanılan kelimelerin dağılımı gösterilmektedir. *Beş* ve *gece* isimlerinde kapalı /è/ ile diğer ünlüler arasında belirgin bir fark yoktur; her iki kullanım da düşük seviyededir. *Yer* isminde kapalı /è/ neredeyse hiç kullanılmazken, diğer ünlülerle kullanım oldukça fazladır. *Et-* ve *ver-* fiillerinde de diğer ünlülerle kullanım kapalı /è/'den daha fazladır. *Git-* fiili ise kapalı /è/ ile sık kullanılmamasına rağmen, diğer ünlülerle kullanım çok daha yaygındır. Genel olarak, Muş ağızlarında kapalı /è/'nin kullanımının birçok kelime azaldığı ve yerini diğer ünlülerin aldığı görülmektedir. Muş için kapalı /è/ kullanım oranı yalnızca %31'dir.

Grafik 33: Muş Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 11: Muş Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



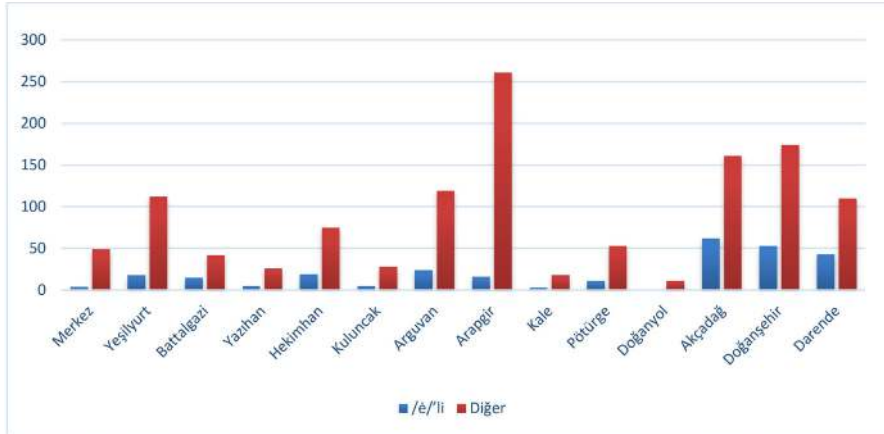
12. Malatya İline Ait Veriler

Malatya ağzındaki verilerin tespiti amacıyla, Gülseren (2021) ve Olcay (2014) tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi kullanılmıştır. Söz konusu çalışmalarda Merkez'den 4, Yeşilyurt'tan 24, Battalgazi'den 7, Yazihan'dan 4, Hekimhan'dan 18, Kuluncak'tan 1, Arguvan'dan 15, Arapgir'den 89, Kale'den 3, Pötürge'den 7, Doğanyol'dan 5, Akçadağ'dan 21, Doğanşehir'den 19, Darende'den ise 16 derleme metni bulunmaktadır. Metinlerde kapalı /è/ için Gülseren (2021) ë işaretini, Olcay (2014) ise ê işaretini kullanmıştır.

Tablo 12: Malatya Ağzlarına Ait Metinlerde Kelimelerin Kapalı /è/'li Kullanım Sayıları

MALATYA	<i>beş</i>		<i>gece</i>		<i>yer</i>		<i>et-</i>		<i>gît-</i>		<i>ver-</i>		TOPLAM	
	<i>bêş</i>	<i>bxş</i>	<i>gêce</i>	<i>gxce</i>	<i>yêr</i>	<i>yxr</i>	<i>êt-</i>	<i>xt-</i>	<i>gêt-</i>	<i>gxt-</i>	<i>vêr-</i>	<i>vxr-</i>	/è/'li	Diğer
Merkez	0	3	0	3	0	6	0	8	4	17	0	12	4	49
Yeşilyurt	0	4	0	2	0	15	0	31	18	33	0	27	18	112
Battalgazi	0	0	0	3	0	5	0	5	15	7	0	22	15	42
Yazihan	0	3	0	1	0	1	1	7	4	5	0	9	5	26
Hekimhan	0	3	0	1	0	12	1	23	18	20	0	16	19	75
Kuluncak	0	2	0	3	0	4	0	2	4	8	1	9	5	28
Arguvan	0	15	0	1	0	13	1	26	23	40	0	24	24	119
Arapgir	0	26	0	9	0	15	1	50	15	124	0	37	16	261
Kale	0	1	0	2	0	3	0	3	3	8	0	1	3	18
Pötürge	0	2	0	4	0	5	0	9	11	19	0	14	11	53
Doğanyol	0	2	0	1	0	2	0	2	0	3	0	1	0	11
Akçadağ	0	8	1	5	0	18	0	48	58	47	3	35	62	161
Doğanşehir	0	7	0	7	0	12	0	39	53	42	0	67	53	174
Darende	0	8	0	4	0	17	0	32	43	19	0	30	43	110
TOPLAM	0	84	1	46	0	128	4	285	269	392	4	304	278	1239
TOPLAM													1517	

Malatya ili için tüm ilçelerden derlenen 153 metinde kapalı /è/ için toplam 1517 örnek tespit edilmiştir. Bunlardan yalnızca 278'inde kapalı /è/ korunmaktadır.

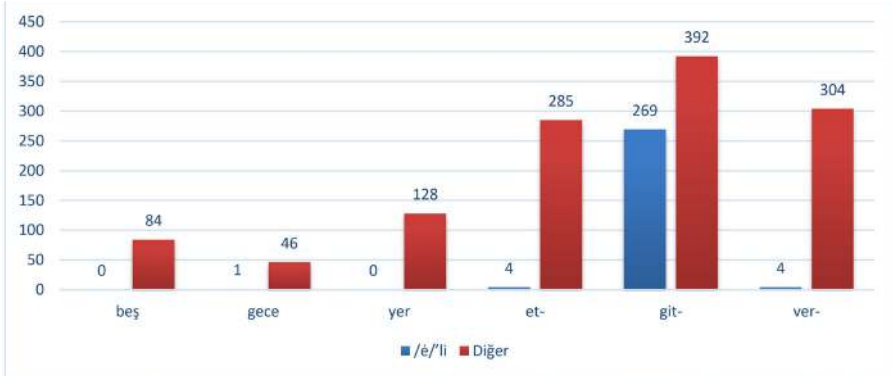
Grafik 34: Malatya Ağzlarında Kapalı /è/'nin İlçelere Göre Kullanım Sayıları

Grafikte Malatya ili ağızlarında kapalı /è/'nin (mavi) ve diğer ünlülerin (kırmızı) ilçelere göre kullanım dağılımı görülmektedir. Genel olarak, kapalı /è/ her ilçede kullanılsa da diğer ünlülerle kullanım oranı birçok ilçede daha yüksektir. Özellikle Arapgir, Akçadağ, Doğanşehir ve Yeşilyurt ilçelerinde diğer ünlülerle kullanım belirgin şekilde fazladır. Merkez ilçede ve bazı ilçe-



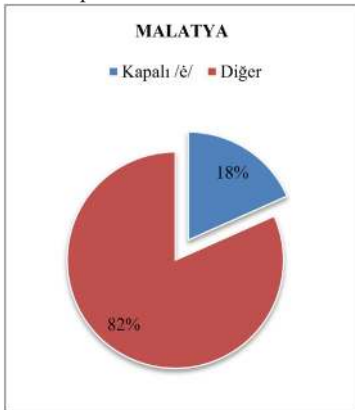
lerde kapalı /è/'nin kullanımı daha dengeli olsa da genel eğilim kapalı /è/'nin daha az tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum, Malatya ağızlarında kapalı /è/'nin kullanımının giderek azaldığını ve yerine diğer ünlülerin daha yaygın kullanıldığını düşündürmektedir.

Grafik 35: Malatya Ağızlarında Kapalı /è/'nin Belirli Kelimelerdeki Kullanım Sıklığı

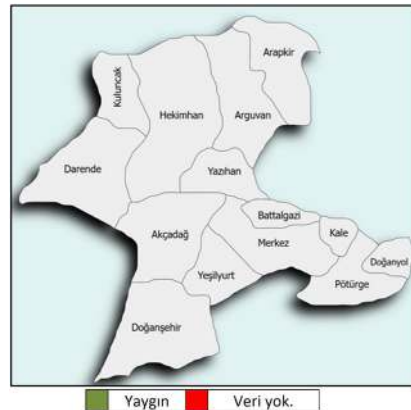


Grafikte, Malatya ağızlarında kapalı /è/'nin kullanımının oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. *Beş*, *gece* ve *yer* isimlerinde kapalı /è/ neredeyse hiç kullanılmazken, bu kelimeler diğer ünlülerle yaygın olarak telaffuz edilmektedir. Fiil köklerinde ise kapalı /è/ görece daha fazla kullanılmıştır, ancak *et-*, *ver-* ve *git-* fiillerinde yine de diğer ünlülerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle *git-* fiilinde kapalı /è/ belirgin bir kullanım gösterse de diğer ünlülerle olan kullanımı daha fazladır. Bu veriler, Malatya ağızlarında kapalı /è/'nin sınırlı ve belirli kelimelerde kaldığını göstermektedir. Malatya ağızlarında kapalı /è/'nin genel kullanım içindeki oranı %18'dir.

Grafik 36: Malatya Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Kullanım Oranı



Harita 12: Malatya Ağızlarına Ait Metinlerde Kapalı /è/'nin Yaygın Olduğu Yerler



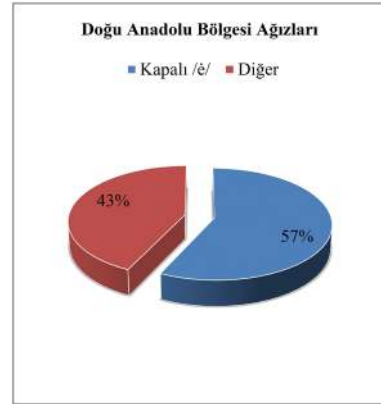
Sonuç

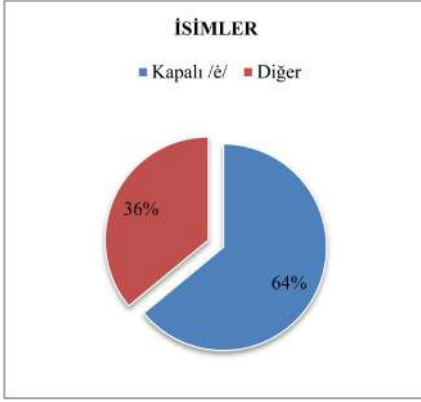
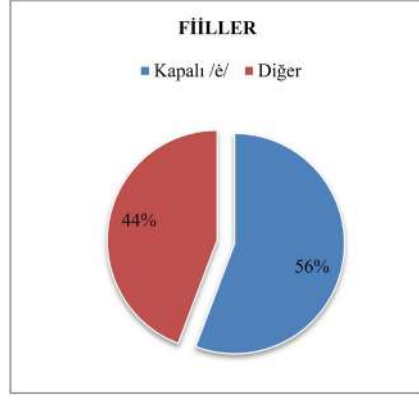
Türkiye Türkçesi ağızları, dil bilimsel çeşitlilik açısından zengin bir yapıya sahiptir. Bu ağızlar, standart Türkçeden farklı ses, şekil ve söz varlığı özellikleriyle dikkat çekmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi, bu çeşitliliğin en belirgin şekilde gözlemlendiği bölgelerden biridir. Bölgede konuşulan ağızlarda, standart Türkçede bulunmayan sesler ve ses değişimleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu seslerden biri de kapalı /è/’dir. Kapalı /è/, özellikle Doğu Anadolu ağızlarında yaygın olarak kullanılan ve dil bilimsel açıdan önem taşıyan bir ünlüdür. Bu çalışmada, Doğu Anadolu Bölgesi içerisinde yer alan Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elâzığ, Erzincan, Erzurum, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli ve Van illeri ağızlarında kapalı /è/’nin kullanımı incelenmiştir. Çalışmada, bu sesin özellikle *beş*, *gece* ve *yer* isimleri ile *et-*, *git-* ve *ver-* fiillerindeki kullanımı analiz edilmiştir.

Elde edilen verilere dayanarak Doğu Anadolu Bölgesi ağızlarında kapalı /è/’li şekillerin diğer şekillere oranla daha yaygın olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim tespit edilen 30717 örneğin 17.523’ünde kapalı /è/ korunurken 13.194’ünde ise diğer ünlüler tercih edilmiştir. Bir diğer deyişle, tespit edilen örneklerin %57’sinde kapalı /è/, %43’ünde ise diğer ünlüler kullanılmıştır. Bu durum iller bazında farklılıklar gösterse de kapsam dâhilinde olan 12 ilin 8’inde kapalı /è/’li şekillerin diğerlerine oranla daha yaygın bir şekilde (%50 ve üzeri) kullanıldığı görülmüştür. Bu sonuçlar, kapalı /è/’nin Doğu Anadolu ağızlarında baskın bir şekilde var olduğunu ve dilsel sürekliliğini koruduğunu kanıtlamaktadır. Ayrıca, bu sesin standart Türkçeden farklılaşan bir şekilde kullanılması, bölge ağızlarının dilsel çeşitliliğini ve zenginliğini ortaya koymaktadır.

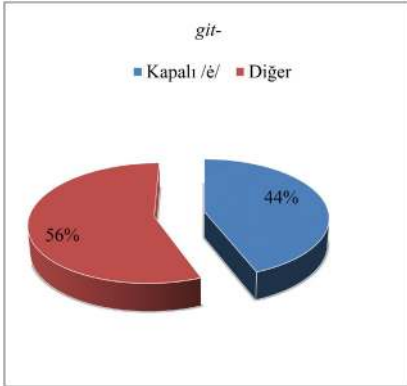
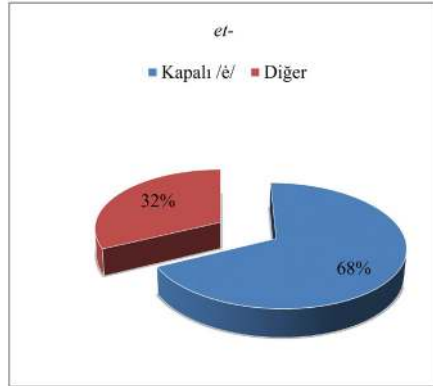
Tespit edilen 30.717 örneğin yalnızca 4.767’si isim, 25.950’si ise fiildir. Bunlar da kendi içinde incelendiği zaman 4.767 ismin 3.051’inde kapalı /è/ korunurken 1.716’sında diğer şekiller tercih edilmiştir. Fiillerde ise 25.950 örneğin 14.472’sinde kapalı /è/ korunurken 11.478’inde diğer şekiller bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu verilere dayanarak günlük hayatta kullanım sıklığı daha az olan isimlerde kapalı /è/’nin daha çok korunduğu söylenebilir. Kullanım sıklığı ile kapalı /è/’nin korunma oranının ters orantılı olduğu görülmektedir.

Grafik 37: Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Kapalı /è/’nin Kullanım Oranı

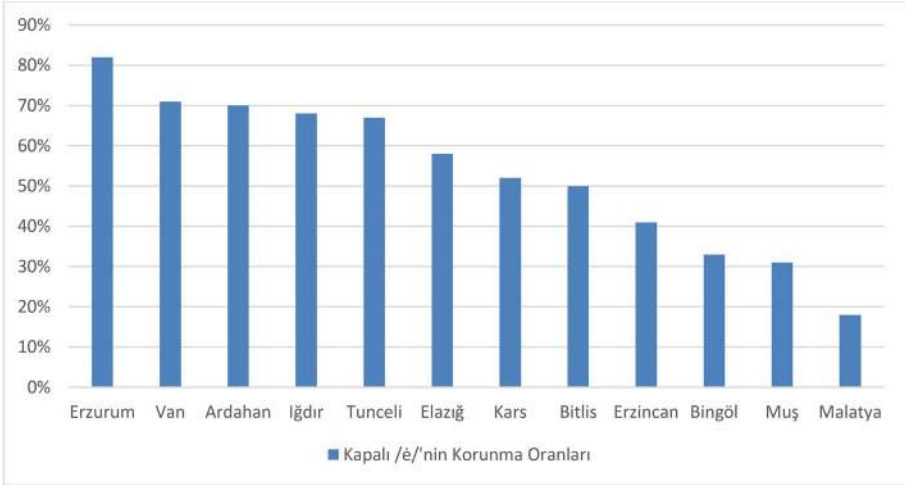


Grafik 38: Kapalı /è/'nin İsimlerde Kullanım Oranı**Grafik 39:** Kapalı /è/'nin Fiillerde Kullanım Oranı

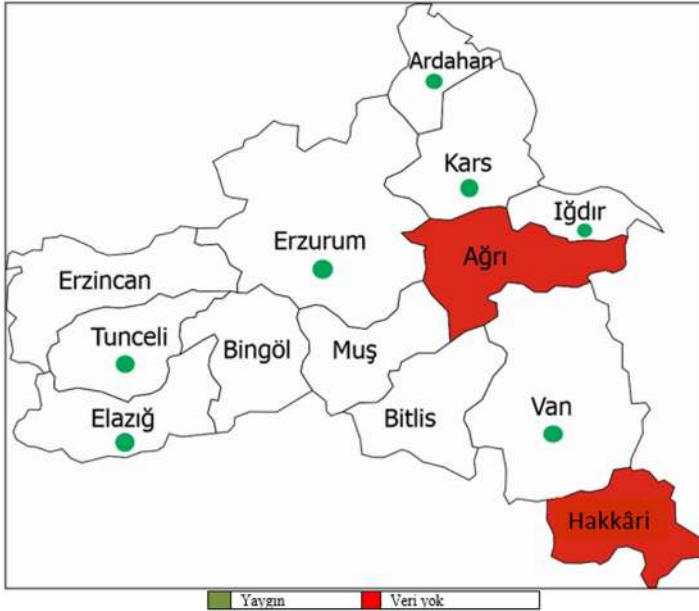
Kullanım sıklığı ile ilgili *git-* ve *et-* fiilleri de örnek olarak verilebilir. Tüm iller için taranan metinlerin tamamında *git-* fiili toplam 13.567 örnek ile en sık kullanılan kelimedir. *Git-* fiili için 13.567 örneğin yalnızca 5.946'sında kapalı /è/'nin korunduğu (%44) görülmüştür. *Et-* fiili ise tüm metinlerde toplam 6.378 kez geçmektedir. Bunlardan 4.328'inde kapalı /è/ (%68) kullanılmıştır. Aşağıdaki grafiklerde de görüleceği üzere, kullanım sıklığı arttıkça kapalı /è/'nin korunma oranı düşmektedir:

Grafik 40: Kapalı /è/'nin *git-* Fiilinde Kullanım Oranı**Grafik 41:** Kapalı /è/'nin *et-* Fiilinde Kullanım Oranı

Doğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan toplam 12 ilden derlenmiş metinler incelendiğinde kapalı /è/'nin korunma oranları sırasıyla; Erzurum (%82), Van (%71), Ardahan (%70), Iğdır (%68), Tunceli (%62), Elâzığ (%58), Kars (%52), Bitlis (%50), Erzincan (%41), Bingöl (%33), Muş (%31) ve Malatya (%18) şeklindedir.

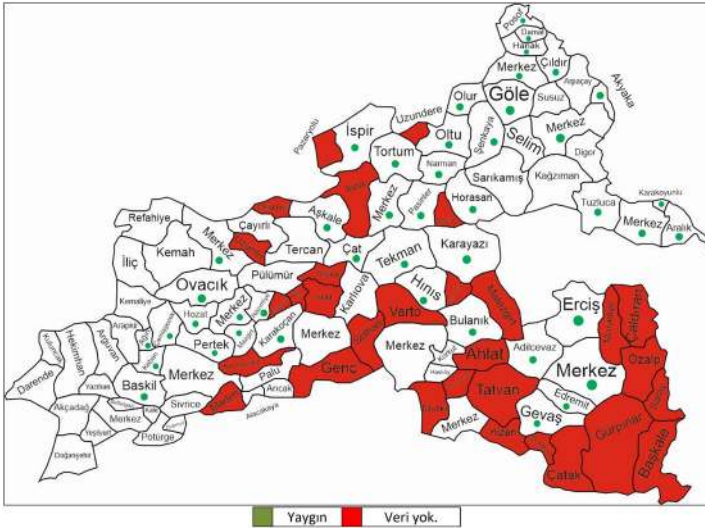
Grafik 42: Doğu Anadolu Bölgesi Ağızlarında Kapalı /ë/’nin Korunma Oranları

Doğu Anadolu Bölgesi’nden derlenmiş metinler incelendiğinde kapalı /ë/’nin yaygın olarak kullanıldığı illeri harita üzerinde şu şekilde gösterebiliriz:

Harita 13: Doğu Anadolu Bölgesinden Derlenmiş Metinlerde Kapalı /ë/’nin Yaygın Olduğu Yerler

Tarama yapılan illerin bazılarında elde edilen genel sonuçlar taranan tüm ilçeler için geçerli olsa da bazılarında ilçeler arasında farklılıklar görülmektedir. Örneğin, Iğdır il genelinde kapalı /è/'nin %68 oranında korunduğu tespit edilmiştir. Iğdır'ın ilçelerine bakıldığında da yine bütün ilçelerde kapalı /è/'li kullanımlar daha yaygındır. Diğer taraftan Tunceli için il genelinde kapalı /è/'nin korunma oranı %67 olmasına rağmen Pülümür ilçesinde kapalı /è/'li olmayan şekillerin kullanımı daha yaygındır. Doğu Anadolu Bölgesi illerinden Erzincan için ise tam tersi bir durum söz konusudur. İl genelinde kapalı /è/ dışı kullanım tercihi %59 iken yalnızca Merkez ilçesinde kapalı /è/'nin daha yaygın olarak kullanılması dikkat çekmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde ilçeler bazında kapalı /è/'nin yaygınlık durumu bir harita üzerinde şu şekilde gösterilebilir:

Harita 14: Doğu Anadolu Bölgesinden Derlenmiş Metinlerde Kapalı /è/'nin İlçe Bazında Yaygınlık Durumu



Kapalı /è/'nin tarihsel kökenleri incelendiğinde, bu sesin Eski Türkçe döneminden itibaren Türk dilinde var olduğu ve zaman içinde farklı lehçelerde farklı şekillerde evrildiği görülmektedir. Doğu Anadolu ağızlarında bu sesin korunmuş olması, bölgenin dilsel ve kültürel kimliğinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Kapalı /è/, yalnızca Doğu Anadolu ağızlarında değil, aynı zamanda Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde ve ağızlarında da korunmakta ve aktif olarak kullanılmaktadır. Azerbaycan Türkçesi, Doğu Anadolu ağızlarıyla hem coğrafi yakınlık hem de tarihsel ve kültürel bağlar nedeniyle benzer dilsel özellikler taşımaktadır. Özellikle Nahçıvan, Kars, Iğdır ve çevresindeki bölgelerde konuşulan ağızlar, Azerbaycan Türkçesi ile Doğu Anadolu ağızları arasında bir köprü işlevi görmektedir. Bu durum, kapalı /è/'nin her iki

bölgede de korunmasını ve yaygın bir şekilde kullanılmasını açıklayabilir. Azerbaycan Türkçesinde *etmək*, *getmək*, *vermək* gibi fiillerde ve *beş*, *gecə*, *yer* gibi temel kelimelerde kapalı /è/’nin varlığı, bu sesin tarihsel sürekliliğini ve bölgesel dilsel etkileşimi göstermesi açısından önemlidir. Bu benzerlikler, Doğu Anadolu ağızları ile Azerbaycan Türkçesi arasındaki dilsel akrabalığı ortaya koyarken, kapalı /è/’nin bölgesel bir ünlü olarak nasıl korunduğunu da anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Bu çalışma, Karahan (2018, s. 108) ve Karahan ve Ay’da (2022, s. 1), ağız atlasında kullanılabilecek ses bilgisi ölçütleri arasında ilk sırada verilen kapalı /è/’nin ağızlarımızdaki kullanımı konusunda bir ön çalışma olarak hazırlanmıştır. Elde edilen veriler, kapalı /è/’nin hem il bazında hem de genel ağız atlası hazırlama çalışmalarında bir ölçüt olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Bu çalışmada, kapalı /è/’nin Doğu Anadolu ağızlarındaki kullanımı detaylı bir şekilde analiz edilerek, bu sesin dilsel ve tarihsel önemi ortaya konmuştur. İleriki çalışmalarda, kapalı /è/’nin diğer bölge ağızlarında nasıl kullanıldığının incelenmesi ve bu sesin Türk dili tarihindeki rolünün daha derinlemesine araştırılması önerilmektedir.

Yazar Katkıları **Özgür Ay:** Veri Çözümlemesi, Makalenin Yazımı, Makale Gönderimi ve Düzeltme. **Hakan Yöyen:** Çalışmanın Tasarlanması, Makalenin Yazımı, Veri Toplanması.

Etik Komite Onayı Araştırmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Mali Destek Araştırma için herhangi bir mali destek alınmadı.

Çıkar Çatışması Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Telif Hakları Makalede kullanılan görüntülerin telif hakkı sahiplerinden izin alınmıştır.

Author Contributions **Özgür Ay:** Data Analysis, Writing up, Submission and Revision. **Hakan Yöyen:** Conceiving the Study, Writing up and Data Collection.

Ethical Committee Approval Ethical committee approval is not required for this research.

Funding This research received no external funding.

Conflicts of Interest The authors declare no conflicts of interest in this study.

Copyrights The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the article.



Kaynakça

- Akar, A. (2023). Tarihî Türkçe metinlerde diyalektolojik sorunlar. *Dil Araştırmaları*, 33, 1-14.
- Arat, R. R. (1953). Türkçe metinlerde e/i meselesine dair. *Rocznik Orientalistyczny*, 7, 306-313.
- Argunşah, M. (2010). Harezmi dönemi metinlerinde e/i sorunu. *Dil Araştırmaları*, 6, 47-60.
- Buran, A. (1997). *Keban, Baskil ve Ağın yöresi ağızları*. Türk Dil Kurumu.
- Buran, A. (2011). Türkiye Türkçesi ağızlarının tasnifleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 6(1), 41-54.
- Buran, A. ve Oğraş, Ş. (2003). *Elâzığ ili ağızları*. Elâzığ Valiliği Elâzığ Kültür Kurultayı.
- Demirkaya, G. (2021). *Kars Arpaçay ve Akyaka ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)* (Tez No. 667986) [Doktora tezi, Kafkas Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Duman, M. (1999). Klasik Osmanlı Türkçesi döneminde i/e meselesine dair. *İlmi Araştırmalar*, 7, 65-103.
- Durgun, Ö. (2022). Bir imla meselesi mi yoksa i > e değişimi mi? Osmanlı Türkçesi metinlerinde kapalı /ë/ sesi üzerine. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 31, 468-483.
- Emre, A. C. (1946). Türkçede bulanık e (ö) fonemi. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 3(6-7), 487-497.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars ili ağızları-ses bilgisi*. Türk Dil Kurumu.
- Erdem, M. D. ve Gül, M. (2006). Kapalı e (è) sesi bağlamında Eski Anadolu Türkçesi-Anadolu ağızları ilişkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, 11, 111-148.
- Ertekinoglu, S. (2015). Alıntı sözcüklerdeki kapalı e üzerine. *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal*, 3(2), 45-51.
- Gemalmaz, E. (1995). *Erzurum ili ağızları (İnceleme-metinler-sözlük ve dizinler)* (C II). Türk Dil Kurumu.
- Gökçür, E. (2012). *Van Gölü havzası ağızları* (Tez No. 314271) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Gülensoy, T. ve Buran, A. (1994). *Elâzığ yöresi ağızlarından derlemeler*. Türk Dil Kurumu.
- Gülseren, C. (2021). *Malatya ili ağızları (İnceleme-metinler-sözlük ve dizinler)*. Türk Dil Kurumu.
- Güngör, H. (2017). *Tunceli ili ağızları* (Tez No. 486168) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karahan, L. (2014). *Anadolu ağızlarının sınıflandırılması*. Türk Dil Kurumu.
- Karahan, L. (2018). *Ağız atlası kılavuzu kitabı Türkiye Türkçesi ağız atlasına hazırlık*. Akçağ.



- Karahan, L. (2022). Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılması. *Türkiye Türkçesi ağızlarından seçmeler*. Türk Dil Kurumu.
- Karahan, L. ve Ay, Ö. (2022). *Türkiye Türkçesi ağızları sınıflandırma ölçeği*. Türk Dil Kurumu.
- Kocaoğlu, T. (2003). Tarihi Türk lehçeleri metinlerinin transkripsiyonlanmasında kapalı é/i meselesi. *Türk Kültürü*, 483-484, 266-281.
- Kocaoğlu, T. (2004). Ali Şir Nevayî'nin Türkçe ünlü sesler üzerindeki açıklamaları (kapalı e/i meselesi). *Ali Şir Nevayî'nin 560. Doğum, 500. Ölüm Yıl Dönümlerini Anma Toplantısı (24-25 Eylül 2001) bildirileri içinde* (s. 57-66). Türk Dil Kurumu.
- Koç, A. (2021). *Iğdır ili ağızları (inceleme-metinler-sözlük)* (Tez No. 691059) [Doktora tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Korkmaz, Z. (1976). Anadolu ağızları üzerindeki araştırmaların bugünkü durumu ve karşılaştığı sorunlar. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı – Belleten*, 23-24, 143-172.
- Korkmaz, Z. (1994). *Güney-batı Anadolu ağızları*. Türk Dil Kurumu.
- Küçükler, P. (1988). *Bingöl Merkez ilçe ve köyleri ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)* (Tez No. 19605) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Olçay, C. B. (2014). *Malatya Arapgir ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)* (Tez No. 368986) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Olçay, S., Ercilasun, A.B. ve Aslan, E. (1976). *Arpaçay ve köylerinden derlemeler*. Türk Dil Kurumu.
- Örnek, M. O. (2011). *Muş-Bulanık çevresi Karapapak ağızları* (Tez No. 313989) [Yüksek lisans tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özer, O. (1990). *Karlıova ve yöresi ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)* (Tez No. 19209) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Özmen, Ş. (2007). *Muş-Merkez ağızları (İnceleme-metin-sözlük)* (Tez No. 208375) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Öztürk, İ. (2001). *Adilcevaz ağızları (İnceleme-metin-sözlük)* (Tez No. 109290) [Yüksek lisans tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sağır, M. (1995). *Erzincan ve yöresi ağızları (İnceleme-metinler-sözlük)*. Türk Dil Kurumu.
- Semedli, E. (2008). Türk lehçelerindeki bir ses: Kapalı é. *Journal of Azerbaijani Studies*, 22, 522-532.
- Thomsen, K. (1957). The closed e in Turkish. *AO*, 22, 150-153.



- Tosun, İ. (1996). *Çemişgezek, Pertek, Hozat yöresi ağzları* (Tez No. 378916) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Tosun, İ. (2012). Tunceli Yöresi Türkmen Ağızlarının Özellikleri. *Turkish Studies*, 7(3), 2455-2480.
- Tosun, İ. (2014). *Ardahan ili ağzlarının ses ve şekil özellikleri (İnceleme-metinler)*. Elik.
- Yaşurgan, N. (2019). *Bitlis Merkez ağzı (Giriş-inceleme-metin-sözlük)* (Tez No. 580440) [Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yavuz, O. (1991). Türkçede Kapalı e. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 6, 271-306.
- Yılmaz Ceylan, E. (1991). Ana Türkçede kapalı e ünlüsü. *Türk Dilleri Araştırmaları*, 1, 151-165.
- Yücel, B. (2006). Nehcü'l-Feradis'te uzun-kapalı e (è) ünlüsünün yazımı. 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) 10-15 Eylül 2007 içinde* (s. 2009-2017). Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.

Extended Summary

Dialects of Türkiye Turkish spoken in a wide geography from Rumelia in the west to Iraq in the east, is extremely important in terms of preserving and keeping many archaic features of the Turkish language alive. In this context, dialects are like a door opening to the past of the Turkish language and it appears as a unique source that should be consulted in almost every study on the Turkish language. One of the archaic features preserved in Türkiye Turkish dialects is the closed /e/, the existence of which has always been a matter of debate since the decipherment of Orkhon Turkish. The closed /e/ is not shown with a special sign except in some texts written to date. However some words such as *yer* and *el* are sometimes written with /i/ and sometimes with /e/ in Köktürk texts has led researchers to think that there is a new vowel and has given rise to a debate that continues until today.

When the studies on Türkiye Turkish dialects are examined, it is seen that they are generally limited to provincial or regional studies. Although there are comparative studies by names such as Leyla Karahan, Gürer Gülsevin and Ahmet Buran, it is obvious that new comparative studies are needed in the field in question. Hence, in such studies, especially on the closed /e/, it is of great importance to examine Türkiye Turkish dialects diachronically and simultaneously.

In this study, the situation of the closed /e/, which is given as a phonetic criterion in the first place in the work called *Ağız Atlası Kılavuz Kitabı Türkiye Türkçesi Ağız Atlasına Hazırlık* [Dialect Atlas Guidebook-Preparation for Türkiye Turkish Dialect Atlas] edited by Leyla Karahan, in the dialects of the Eastern Anatolian Region was examined. A new compilation was not made for the study; already published works and texts from master's and doctoral theses were used. The words containing the closed /e/ in the texts were tagged along with their sentences and they were classified and examined. No classification or evaluation has been made for sounds other than the closed /e/ sound. In the study, a total of 2801 pages of text from 12 provinces were scanned. In the analysis section, the provinces are listed in order from the one with the most closed /e/ sound to the least. Additionally, the distribution of the closed /e/ sound in the Eastern Anatolian Region dialects is shown with maps. Districts that are not scanned on the maps are colored in red. Among the districts scanned, those with a common closed /e/ sound are marked with a green dot. In this way, it is expected that the study will contribute to the *Türkiye Türkçesi Ağız Atlası* [Dialect Atlas of Türkiye Turkish] studies to be prepared.

The number of words containing the closed /e/ sound is higher in the dialects of the Eastern Anatolia Region. There are fewer words in which the closed /e/ sound is not used. As a matter of fact, the closed /e/ sound was preserved in 17523 out of the 30717 samples identified. In 13194 samples, other sounds were preferred instead of the closed /e/ sound. In other words, the closed /e/ sound was preserved in 57% of the detected samples; In 43% of the samples, other sounds are preferred. Although this situation varies by province, the closed /e/ sound is used more widely in 8 out of the 12 provinces in the Eastern Anatolia Region.



The preservation rates of the closed /e/ sound in a total of 12 provinces in the Eastern Anatolia Region are as follows: Erzurum (82%), Van (71%), Ardahan (70%), Iğdır (68%), Tunceli (62%), Elâzığ (58%), Kars (52%), Bitlis (50%), Erzincan (41%), Bingöl (33%), Muş (31%) and Malatya (18%). Data obtained from some provinces are also valid for all districts of that province. Data obtained from some provinces may differ between districts of that province. For example, as a result of the data obtained from the scanned texts for the province of Iğdır, it was determined that the closed /e/ sound was preserved at a rate of 68% throughout the province. The opposite situation exists for Erzincan, one of the provinces of the Eastern Anatolia Region. It should also be noted that if the scope of the study is expanded or new texts from the same region are added to the study, the results obtained from the study may vary.

